

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

J. W. Goethe a Mariánské Lázně

Příspěvek k poznání lázeňské kultury

Monika Kubizňáková

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filosofická

Katedra filosofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

J. W. Goethe a Mariánské Lázně

Příspěvek k poznání lázeňské kultury

Monika Kubizňáková

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Eduard Neupauer, Ph.D.

Katedra filosofie

Fakulta filosofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury

Plzeň, srpen 2013

.....

OBSAH

ÚVOD	1
1 ŽIVOT JOHANNA WOLFGANGA GOETHA	4
2 J. W. GOETHE A JEHO CESTY DO MARIÁNSKÝCH LÁZNÍ.....	14
2.1 Cesta do Mariánských Lázní roku 1821	17
2.2 Cesta do Mariánských Lázní 1822	20
2.3 Cesta do Mariánských Lázní 1823	22
3 JOHANN WOLFGANG GOETHE A VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI V MARIÁNSKÝCH LÁZNÍCH.....	26
4 ULRIKA VON LEVETZOW	30
4.1 Mariánsko-lázeňská elegie.....	35
Závěr	39
Resümee	41
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	42
Seznam příloh	44
Přílohy	45

ÚVOD

Bakalářská práce s názvem „J. W. Goethe a Mariánské Lázně“ je věnována osobě významného německého básníka, státníka a přírodovědce Johanna Wolfganga Goetha a jeho vlivu na právě se rozvíjející Mariánské Lázně v počátku 19. století.

V první kapitole práce se nejprve zabývám důležitými mezníky v životě J. W. Goetha. A to hlavně dobou, kterou považuji v jeho životě za důležitou k pochopení samotného Goetha, aby bylo patrné, proč měl na Mariánské Lázně v poslední etapě svého života takový vliv. Zároveň chci v krátkosti poukázat i na osoby, jež ho inspirovaly a provázely životem, neboť právě jim vděčíme za četné záznamy z Goethova života (např. Johann Peter Eckermann).

V druhé kapitole se budu podrobně věnovat analýze Goethových cest do Mariánských Lázní uskutečněných v letech 1820 až 1823. V úvodu každé části představím nejprve okolnosti příjezdu, poté detailněji Goethovu činnost, které se věnoval, a rovněž také osoby, jež zde potkal a jež se zapsaly do dějin stále vyhledávanějších západočeských lázní. Na závěr kapitoly uvedu i okolnosti spojené s Goethovým odjezdem.

Třetí část bakalářské práce představí všechny významné osobnosti (např. dr. Heidler, Skalník, Reitenberger...) spojené s Mariánskými Lázněmi a zároveň s Goethem, přičemž se zaměřím především na hlavní zakladatele a architekty Mariánských Lázní a v neposlední řadě také významné lázeňské hosty.

Poslední kapitola je pak věnována výhradně vztahu Goetha a mladičké baronesy Ulriky. Tomuto vztahu věnuji v bakalářské práci samostatnou kapitolu, také z důvodu osobní fascinace tímto příběhem. Záměrem závěrečné kapitoly je tedy nejen shromáždit fakta, ale rovněž poukázat na všechny další možné hypotézy, jež tento vztah dvou absolutně odlišných lidí provázely.

Cílem této práce je analyzovat míru zásluh při budovatelské a dalo by se říci i propagační činnosti tohoto všestranně vzdělaného muže, který obdivoval Čechy. Konkrétně dával přednost právě západním Čechám, jež mu skýtaly nepřeborné množství možností nejen léčby¹, ale i výpravných cest za přírodními minerály. Málokdo totiž o tomto muži ví, že své významné funkce ve vedení státu získal právě díky své mineralogické činnosti a dalším přírodovědným znalostem. O tomto mnohaletém zájmu svědčí nepřeborné množství minerálních sbírek² i sbírka sepsaná Güntherem Schmidem čítající 4554 záznamů.³

Po zvolení tématu mi byla vedoucím bakalářské práce doporučena sekundární literatura věnující se dané problematice. Jelikož J. W. Goethe patří k osobnostem, jež si vedly celý život o svém počínání pečlivě zápisky, a navíc se obklopoval lidmi, kteří si schovávali pravidelnou korespondenci i vedli zápisky o samotných rozhovorech s ním, byla dostupnost literatury poměrně snadná. I přesto považuji za důležité zmínit, že některé starší publikace jsou dostupné pouze v německém jazyce. K shromáždění literatury mi pomohl i sám vedoucí práce, který se o osobnost J. W. Goetha zajímá, a proto jsem využila jeho pomoci. Přínosem práce by tak měl být souhrn poznatků nejen dostupné české literatury k danému tématu, ale i obohacení o informace z německých publikací.

K vytvoření této bakalářské práce použiji převážně metodu analýzy dostupných literárních pramenů. Následná interpretace bude vycházet z již zmíněné sekundární literatury. Záměrem je tedy utvořit ucelený přehled z více dostupných děl, jenž nabídne potenciálnímu čtenáři nový pohled na danou tematiku.

Jeden z autorů, který o Goethovi psal na základě osobní známosti, kdysi uvedl, že zaznamenané hovory, jež s Goethem vedl, objasňují a poskytují poučení pro život,

---

¹ J.W.Goethe v této poslední etapě života trpěl neustálými zdravotními komplikacemi. Také proto si nechal po objevení Mariánských Lázní pravidelně posílat lahve s léčivým Křížovým pramenem, na jehož léčivý účinek až do konce svých dní nedal dopustit.

² Některé ze svých sbírek věnoval opatskému klášteru v Teplé nebo také právě zakládanému (později Národnímu) muzeu v Praze.

³ Schmid, G., Goethe und die Naturwissenschaften, Herausgegeben im Namen der Kaiserlich Leopoldinisch-Carolinich Deutschen Akademie der Naturforscher von Emil Abderhalten. Halle (Saale) 1940

umění i vědu. A navíc přispějí i k doplnění obrazu, který ve své představě již o Goethovi máme, díky jeho rozličným dílům.⁴

---

⁴ ECKERMANN, J. P.. *Rozhovory s Goethem*. Vyd. 2., (V Československém spisovateli 1.). Praha: Československý spisovatel, 1960, s. 6.

1 ŽIVOT JOHANNA WOLFGANGA GOETHA

Jeden z nejvýznamnějších německých básníků, prozaiků, dramatiků, historiků umění, právníků, politiků a biologů, Johann Wolfgang von Goethe, se narodil 28. srpna 1749 ve Frankfurtu nad Mohanem. Díky svým autobiografickým spisům a četným zápiskům rozhovorů třetích osob je Goethův život velmi dobře zmapovatelný. U žádného dalšího člověka nebylo zveřejněno takové množství autentických vlastních svědectví.⁵

Není cílem této práce dotýkat se politických dějin druhé poloviny 18. století a 1. poloviny století devatenáctého, jejichž nejvýznamnější mezníky jako prusko-rakouská slezská válka, která nakonec přerostla v celosvětový konflikt v sedmileté válce, definitivní zakotvení mocného pruského království Fridricha II⁶. mezi světovými velmocemi a především francouzská revoluce a napoleonské války (francouzská revoluce Goetha nadchla) měly samozřejmě vliv na Goethovo mládí i dospělost, za povšimnutí však stojí změny v kulturním ovzduší Goethovy doby.⁷

Již v první polovině 18. století vzniká v některých zemích odpor proti baroku a rokoku, množí se hlasy kritizující baroko jako pokřivený styl, který postrádá kázeň, rokoko je často přímo označováno jako směr úpadkový. O to větší pozornost se znovu zaměřuje na kulturní dědictví antiky. Kromě památek římských vyvolává stále větší zájem starověké Řecko, Egypt a další oblasti. V polovině 18. století tedy nastupuje novoklasicismus.

---

⁵ BOERNER, P. *Goethe*. Olomouc: Votobia, 1996, str. 5.

⁶ Fridrich II. (1712 – 1786) pruský král od roku 1740, byl nazýván též Veliký

⁷ KŘIVSKÝ, P., KVAČEK, R. a SKŘIVAN, A. *Věk starý a nový: dějiny, kultura, život Evropy v 17. a 18. století: pro čtenáře od 13 let*. 2. vyd. Praha: Albatros, 1987, s. 334.

Myšlenkovým zdrojem nového kulturního směru bylo studium antické kultury. Obdivován byl přísný a pevný řád antického stavitelství, inspiraci poskytlo nejedno dílo starověkých sochařů (Goethe se seznámil s antikou při své návštěvě Říma a Sicílie a pokládal ji za vrchol kultury, starověké Řecko považoval za nedostižný vzor). Malíři vzhledem k málu dochovaných antických památek hledali zdroj inspirace i u mistrů renesance, především v díle Raffaelově⁸. Nástup klasicismu v 18. století nezasáhl však jen oblast stavitelství či výtvarného umění. Nové podněty a proudy se také objevují v literatuře, dramatu i hudbě.⁹

V některých zemích střední a severní Evropy přináší polovina 18. století velký rozmach národní kultury. V tomto období došlo ve většině zemí ke svržení francouzské umělecké a intelektuální nadřazenosti oživením a rozmachem národního ducha. Francouzům byl vytýkán suchý racionalismus, povrchnost a skepticismus. V Německu bylo útočeno na francouzskou literaturu a bylo poukazováno na přednosti německého jazyka. Počátky zrodu skutečně národní kultury bývají spojovány s tzv. obdobím Bouře a vzdoru (Sturm und Drang), které trvalo zhruba od poloviny šedesátých do poloviny osmdesátých let 18. století. Hnutí Sturm und Drang bylo zaměřené proti kultu rozumu, popíralo univerzální normy a oživovalo ideály německého středověku. Mluvčím a teoretikem této nové vlny byl především Johann Gottfried Herder¹⁰, jehož podnět ke sběratelství lidové slovesnosti došel odezvy v mnoha evropských zemích. Významnou postavou byl i Friedrich Gottlieb Klopstock¹¹. Vydání prvních tří zpěvů jeho Mesiáše v roce 1748 je považováno za mezník ve vývoji německé poezie. V této době se dostávají do popředí i dva velikáni a budoucí přátelé, kteří silně ovlivnili světovou literaturu - Friedrich Schiller¹² a především Johann Wolfgang Goethe.¹³

---

⁸ Raffael, vlastním jménem Raffaello Santi (1483-1520) - italský malíř a architekt

⁹ KŘIVSKÝ, P., KVAČEK, R. a SKŘIVAN, A. *Věk starý a nový: dějiny, kultura, život Evropy v 17. a 18. století: pro čtenáře od 13 let*. 2. vyd. Praha: Albatros, 1987, s. 170.

¹⁰ Herder Johann Gottfried von (1744-1803) - německý filosof

¹¹ Klopstock Friedrich Gottlieb (1724-1803) - německý básník

¹² Friedrich Schiller (1759 – 1805) – německý dramatik

¹³ KŘIVSKÝ, P., KVAČEK, R. a SKŘIVAN, A. *Věk starý a nový: dějiny, kultura, život Evropy v 17. a 18. století: pro čtenáře od 13 let*. 2. vyd. Praha: Albatros, 1987, s. 222.

Goethe byl mnohostranným géniem a skutečně největším zjevem německé literatury své doby. Vytvořil díla, která patří k nejlepším výsledkům německé literatury v období klasicismu (nesmrtelné drama Faust), na druhé straně již jeho Utrpení mladého Werthera z roku 1774 bývá pokládáno za jeden z prvních projevů raného romantismu. Goethe se stal díky svému dílu spojovacím článkem mezi literaturou 18. a 19. století. Působil jako vzor, opora i zdroj inspirace umělcům dalších a dalších generací. Tito umělci předělu dvou epoch ukázali směr a cíle, které sledovali spisovatelé, básníci, hudebníci, malíři a architekti dalších pokolení.¹⁴

Právě proto, že Johann Wolfgang von Goethe vyrostl během svého života v tak vlivného člověka, stojí jistě zato trochu podrobněji prozkoumat jeho počáteční krůčky životem. Mnoho lidí by se totiž mohlo domnívat, že Goethe pocházel jistě z nějaké významné, možná i šlechtické rodiny. Opak je však pravdou. Všechn vliv a moc si v životě musel vydobýt sám.

Goethův rodokmen je plný kovářů a rovněž dámského krejčího z otcovy strany a také z matčiny strany se objevují řezníci, právníci a vinaři. Přesto nejen díky své šikovnosti byli Goetheho předci schopni nashromáždit jmění, které Goethovým rodičům – Johannu Casparu Goethemu a Kateřině Alžbětě rozené Textorové i Goethovi samotnému usnadnilo vstup k prestižní společnosti.¹⁵

Samotný životní příběh Johanna Wolfganga von Goetha začal bojem o přežití. Jeho první chvílky na tomto světě byly hned po porodu velmi nejisté. Což dokladuje i následující úryvek: *„Porod byl těžký, trval 3 dny. Goethe přišel na svět téměř bez života, „úplně černý“, jak později vyprávěla matka, to znamená, že ve skutečnosti byl asi modrý, jak se nemohl rozdýchat a pro poruchu krevního oběhu; medicínské označení zní asfyxie. Lékař při porodu nebyl, jenom porodní bába, prý nešikovná, a babička. Stála za závěsy postele, kterou bylo možno zatáhnout modře kostkovanými záclonami. Třepaly dítětem, třely mu vínem srdeční krajinu.*

---

¹⁴ KŘIVSKÝ, P., KVAČEK, R. a SKŘIVAN, A. *Věk starý a nový: dějiny, kultura, život Evropy v 17. a 18. století: pro čtenáře od 13 let.* 2. vyd. Praha: Albatros, 1987, s. 166.

¹⁵ BOERNER, P. *Goethe.* Olomouc: Votobia, 1996, str. 9.

„Radovaná, on žije!“ zvolala stará paní, když dítě otevřelo oči, velmi velké, tmavohnědé, téměř černé oči“¹⁶

Po tomto nejistém začátku, jenž se datuje k 28. srpnu 1749 ve Frankfurtu nad Mohanem, však již nebyly další Goethovy chvíle prvních dnů života ničím výrazné. Při křtu v blízkých dnech po svém narození dostal jméno po svém dědečkovi z matčiny strany, Johannu Wolfgangu Textorovi, váženém právníkovi.¹⁷

V době dospívání dohlížel na domácí výuku Goethův otec. Jako žák byl spíše průměrným dítětem, i když je pravdou, že učení mu nikdy nečinilo potíže. Jak uvádí R. Friedenthal ve své knize *Goethe. Jeho život a jeho doba*, hlavně miloval, když do učení mohl zapojit i hravost. Tento názor ho provázal po celý život, což můžeme doložit na jeho řeči, kterou pronesl v již dosti pozdním věku. „*Jen neprovozovat nic jako profesi! To je mi protivné. Všechno, co dovedu, chci provozovat jako hru, jak mi to právě přijde a pokud mě to baví. Tak jsem si ve svém mládí hrál neuvědoměle; tak chci uvědoměle pokračovat po zbytek života.*“¹⁸

Možná právě díky tomuto, v té době nezvyklému a nadčasovému přístupu, měl Goethe jako jeden z mála učenců opravdu široký záběr ve svém vzdělání, což mu v budoucnu pomohlo uplatnit své znalosti na významném pracovním postu ve Výmaru ve službách velkovévody Karla Augusta.

Ačkoliv by se dal Goethův přístup k učení považovat v mnoha ohledech za chaotický a nesystematický, rozhodně se Goethovi nedala vytknout jeho pečlivost. Tu můžeme pozorovat hlavně na jeho úhledném rukopisu, například na jediném zachovaném listu z *Werthera*. Přestože bylo patrné, že autor byl pln citů a vášní, jeho rukopis nejevil jedinou známku rozechvění. A tak na tom byly všechny texty, které prošly Goethovým rukama. Jedinou slabinou v psaní byl ovšem pravopis a interpunkce.

---

¹⁶ FRIEDENTHAL, R. *Goethe: jeho život a jeho doba*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1973, s. 7.

¹⁷ Tamtéž, s. 8.

¹⁸ Tamtéž, s. 21.

Toto obé mohl v pozdějším věku prostě jen přenechat svým pomocníkům v kanceláři.¹⁹

Přestože Goethe během svého dětství nijak básnický ani jiným způsobem nevynikal, měl alespoň možnost se s jedním zázračným dítětem setkat. K seznámení došlo 18. srpna 1763, kdy ve Frankfurtu právě vystupoval sedmiletý Mozart.²⁰

Samozřejmě, že Mozart nebyl jediný, s kým se Goethe potkal. Vlastně si díky těmto setkáním s výjimečnými učinil jeden ze svých zajímavých názorů, o který se podělil v rozhovoru s Eckermannem. „*Víte však, co si o tom myslím? – Člověk musí zase být zničen! Každý neobyčejný člověk má jisté poslání, jež je povolán splnit. Jestliže je splnil, pak není již na zemi potřebný v této podobě a Prozřetelnost ho použije zase k něčemu jinému....*“²¹

Další Goethovou životní etapou byla studia v Lipsku, jež započala v říjnu 1765 na přání Goethova otce. Prvotním záměrem zde měla být studia práv, ale ve skutečnosti šlo spíše o studium života. Z malého města přešel rovnou do „malé Paříže“. Lidé zde jinak mluvili i se jinak oblékali. Místní se na Goetha začali v mnoha ohledech povyšovat a posmívat se mu. To si však prý chlapec nenechal líbit a od základu překopal nejen svůj šatník, ale i svou mluvu.²²

Velké štěstí měl jistě Goethe i v tom, že jeho rádcem se stal Christian Fürchtegott Gellert.²³ Ten korigoval jak Goethův rukopis, tak i styl. Navíc mu dal pár dobrých rad, které si Goethe okamžitě vyzkoušel na sobě i na své sestře: „*piš své dopisy na přeložený list a já ti napíšu hned vedle odpověď a kritiku. Ale nedej si pomáhat od otce, to není k ničemu. Chci vidět, jak Ty píšeš. Ted' tedy začnu. Zapamatuj si tohle: „Piš jen tak, jak bys mluvila, a napíšeš dobrý dopis.*“²⁴.

---

¹⁹ FRIEDENTHAL, R. *Goethe: jeho život a jeho doba*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1973, s. 23.

²⁰ Tamtéž, s. Goethovi bylo při prvotním setkání s Mozartem čtrnáct let

²¹ Tamtéž, s. 38.

²² BOERNER, P. *Goethe*. Olomouc: Votobia, 1996, str. 19.

²³ Christian Fürchtegott Gellert (1715-1769) - německý básník a spisovatel. V Goethově době měl mezinárodní uznání. Jeho bajky byly přeloženy do mnoha světových jazyků.

²⁴ FRIEDENTHAL, R. *Goethe: jeho život a jeho doba*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1973, s. 45. Jedna z Gelerových rad, jak dobře psát dopisy.

Goethovy první známky básnické fantazie přicházely se zájmem o něžné pohlaví. Každou ženu, o níž se zmínila Goethova sestra nebo jeho přátelé, již platonicky miloval. V tomto období vznikaly první milostné dopisy, na nichž byl patrný wertherovský styl.

Další osobou, jež Goetha jistě ovlivnila, byl i malíř Adam Oeser.²⁵ Díky němu v sobě dle vlastních slov lépe roznítil vznikajícího básníka a filosofa. Ve svém dopise psaném po opětovném návratu do Frankfurtu věnuje Oeserovi i následující slova: „*Záliba, kterou mám ve všem krásném, své znalosti, své poznatky a názory, což jsem to všechno nezískal od Vás?*“²⁶

Jak je vidět, Goethe se velmi angažoval v mnoha oblastech dění, jen samotná studia práv, na která byl původně vyslán, zanedbával. Musel tedy zakročit Goethův otec a donutil syna k napsání závěrečné práce. Tato odborná práce měla však mnoho nedostatků a byla odmítnuta. Proto Goethe začal pracovat na náhradní práci. Ta mu nepřinesla titul doktora, ale pouhého licenciáta. Tím se sebevědomý Goethe nenechal vyvést z míry. Titul licenciát považoval za velmi podobný. Proto se pod své prvotiny podepisoval s titulem doktora. Získaná kariéra doktora práv neměla dlouhé trvání a asi po třiceti procesech končí mladý Goethe s právníčinou úplně.²⁷

Jeho opravdový kariérový postup zařídil až sasko-výmarský vévoda Karel August²⁸. S tím se Goethe poprvé setkal v prosinci roku 1774 v Mohuči a vévoda ho poté v červnu roku 1776 jmenoval za člena čtyřčlenné Tajné rady, což byla v sasko-výmarském vévodství v té době nejvyšší státní instance.²⁹ Přestože proti tomuto jmenování byl hlavní ministr von Fritsch, sám vévoda si své rozhodnutí prosadil následovně: „...*Goethe je však poctivý a má neobyčejně dobré a citlivé srdce; nejenom já, ale i moudří mužové mi přejí štěstí, že ho mám. Jeho hlava i génius jsou známy; sám uznáte, že muž jako tento by nevydržel nudnou a mechanickou práci, to jest sloužit od píky v zemském kolegiu. Nevyužít geniálního*

---

²⁵Adam Friedrich Oeser (1717-1799) – rakouský německý malíř, jeden z hlavních představitelů a iniciátorů klasicismu.

²⁶FRIEDENTHAL, R. *Goethe: jeho život a jeho doba*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1973, s. 51.

²⁷BOERNER, P. *Goethe*. Olomouc: Votobia, 1996, str. 30.

²⁸Karl August (1758-1828) - sasko-výmarský vévoda, od roku 1815 velkovévoda, pokoušel se stmelit roztroušené německé státečky ve velkou říši pod vedením Pruska. Goetha s ním pojilo třiapadesát let přátelství a spolupráce.

²⁹BOERNER, P. *Goethe*. Olomouc: Votobia, 1996, str. 48.

muže na tom místě, kde může uplatnit své mimořádné schopnosti, znamená ho zneužít...“³⁰ Svých slov vévoda jistě nelitoval. Goethe se za léta, kdy spolu společně diskutovali a rozhodovali, několikrát prokázal svou oddanost a nadšení pro práci. Za své snažení byl v budoucnu i opětovně několikrát povýšen. V roce 1779 je jmenován tajným radou a v roce 1804 dokonce Excelencí a státním ministrem. Přibírání úřadů a tím pádem i rozšiřování si svých obzorů do mnoha sfér je vlastně pro Goethův život typické.³¹

Jak už bylo v úvodu této kapitoly řečeno, Goethe nebyl pouze politicky aktivní. Jeho hlavní spektrum se týkalo i pisatelské činnosti. Rozsáhlost jeho děl přímo bere dech. Pod jeho jménem nalezneme poezii, dramata, romány, novely, ódy, žurnalistické sloupky i díla přírodovědná.

Goethe zasahoval snad do každé myslitelné části života, na což jasně poukazuje dopis Johanna Gottfrieda Herdera příteli Johannu Georgu Hamannovi: (Goethe) „*Je teď tedy skutečným tajným radou, presidentem komory, presidentem válečného kolegia, dozorce nad výstavbou až po stavbu cest, přitom také directeur des plaisirs, dvorním básníkem, autorem krásných oslavných děl, dvorních oper, baletů, redutních průvodů, věnování, uměleckých děl etc., ředitelem malířské školy, kde měl přes zimu přednášky o osteologii, všude je sám prvním aktérem, tanečníkem, zkrátka je faktorem Výmarska, a bude-li si přát Bůh, i majordomem veškerých ernestinských rodin, kam chodí, aby ho vzývali. Udělali ho baronem a ohlásí mu tento titul na jeho narozeniny. Přestěhoval se ze své zahrady do města a vede šlechtický dům, pořádá čtenářské společnosti, které se brzy promění v spolky, etc. etc. Při tom všem jde vláda podle svého...*“³²

Tento dopis dokazuje, že Goethe byl mužem, který byl ve své době i v budoucnosti považován za největší postavu moderních dějin. Sám o sobě řekl, že si život neusnadnil a v polovině života psal Schillerovi: „*Můj život není toho druhu, že by se mi naskytovalo . . . nevytoužené a nedobyté štěstí*“³³

³⁰ FRIEDENTHAL, R. *Goethe: jeho život a jeho doba*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1973, s. 222.

³¹ BOERNER, P. *Goethe*. Olomouc: Votobia, 1996, s. 49-50.

³² FRIEDENTHAL, R. *Goethe: jeho život a jeho doba*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1973, s. 263-264.

³³ LUDWIG, E. *Goethe. I*. Praha: Melantrich, 1932, s. 10.

Díky svému postavení je Goethe i velkou část svého života na cestách v zahraničí. Ať již kvůli povinnostem či jen tak za zábavou. Pokud bychom měli vyjádřit Goethovu oblibu konkrétních krajin, mohli bychom ji odvodit z délky Goethova pobytu v nich. Nejvíce si oblíbil Čechy. Druhá země v pořadí jeho oblíbenosti byla Itálie.

V milované Itálii si Goethe užíval života obyčejného umělce. Ubytoval se v prostém nájemním bytě jako malíř. Zde maloval, snil, psal a toulal se po krajině. Prý se zde cítil, jako by byl doma. Zato v jeho rodné zemi sám sebe považoval za „vyhnance“. Ani toto tvrzení však není úplně pravdivé. Poté, co v Itálii načerpal síly, už potřeboval ruch ostatních států a domoviny.³⁴

Jeho láska k antice se ve vytouženém městě Římě probudila naplno. Na svých toulkách městem míjel architektonické památky, kde rozjímal před mnoha lety i antičtí myslitelé. Vedle těchto trosek se nemohl vyhnout myšlenkám na zašlou slávu Říma. Vnímal lhostejnost lidí k vraždám, násilí i prostituci. V tomto městě začal Goethe jinak vidět, cítit, objevovat a tvořit si ideál, který si ve svém smýšlení ponechal již navždy. Našel zde svou pravdu a pohodu, což byl pocit, s kterým se zatím v opravdovém smyslu nesešel.

Itálie znamenala pro Goetha opravdový osobnostní rozvoj. A možná právě zde se Goethe stal zastáncem zajímavého názoru, který se týká charakteru lidí. *„Když vnímáme lidi takové, jací ve skutečnosti jsou, činíme je horšími, když s nimi ale jednáme tak, jakými by mohli být, přivedeme je tam, kam až se dostat mohou.“*³⁵ Tato proměna jde dle jeho názoru jen díky umění. Díky tomu dokonce považuje umění za společenskou nutnost.

Po návratu z Itálie se dostal Goethe do jakéhosi duchovního odloučení od svých krajanů, z kterého se nemohl dlouho vzpamatovat. V té době se seznámil s Friedrichem Schillerem. Ten mu pomohl se z aktuálního stavu dostat a opět se

---

³⁴FRIEDENTHAL, R. *Goethe: jeho život a jeho doba*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1973, s. 292.

³⁵NEUPAUER, E.; ERNSTOVÁ, D. (eds.). *Tradice a současnost: týdny J. W. Goetha v Mariánských Lázních: výroční sešit 1999-2009/Tradition und Gegenwart: Zehn Jahre der Goethe-Woche in Marienbad: Denkschrift 1999-2009*. Mariánské Lázně: E. Neupauer, 2009, s. 43. Původní citace z Goethe, J., W., *Vilém Maister léta učednická*.

zapojit do víru společenského života. Vzniklo tím nerozlučné přátelství, které trvalo až do Schillerovy smrti v roce 1805.³⁶

Pozdějším významným společníkem, který Goetha provázel životem, byl Johann Peter Eckermann. Stal se pro Goetha téměř nepostradatelným společníkem, jenž se básníkovi ve všem podroboval. Nehledě na svůj život vedený ve velmi nuzných podmínkách, utříďoval pro Goetha všechny jeho spisy zadarmo. Vlastně i převážně díky jeho zápiskům máme takové povědomí o Goethově životě.³⁷

Goethe dokázal v lidech probudit štěstí, které se jen stěží vyjadřovalo slovy. Sám J. P. Eckermann napsal, že u čtení Goethova díla se začal probouzet a dospívat k vlastnímu vědomí. Navíc poukazoval na srozumitelnost a čistou skutečnost jeho děl. Díky němu si i lépe uvědomil mnohotvárnost světa.³⁸

Dále o něm J. P. Eckermann uvádí: „Jeho rozhovor byl rozmanitý jako jeho díla. Goethe byl stále týž a stále jiný. Někdy jej zcela zaměstnávala nějaká velká myšlenka a jeho slova plynula bohatě a nevyčerpatelně. Podobávala se často zahradě zjara, kde všecko kvetlo, a člověk, zaslepen všeobecnou nádherou, ani nepomyslí, aby si natrhal kytičky. Jindy jste jej zastihli němého a nemluvného, jako by mu na duši ležela mlha; ba přicházely i dny, kdy jako by byl pln ledového chladu a jako by řezavý vítr fičel nad ojiněnými a zasněženými poli. A když jste ho opět navštívili, byl zase jako rozesmátý letní den, ...“³⁹

„Zdávalo se, že v něm věčně zápasí a střídají se zima a léto, stáří a mladost; přece však jste se museli u něho, sedmdesátiletého a osmdesátiletého starce, obdivovat tomu, že mládí vždy znovu dostalo vrch a že ony zmíněné dny podzimní a zimní patřili jen k vzácným výjimkám.“⁴⁰

Eckermann provázel Goetha jeho poslední etapou života, která nastala 22. března 1832 ve svém domě ve Výmaru. Průběh jeho nemoci byl velmi těžký, přesto se

---

³⁶BOERNER, P. *Goethe*. Olomouc: Votobia, 1996, s. 75.

³⁷Tamtéž, s. 103.

³⁸ECKERMANN, J. P.. *Rozhovory s Goethem*. Vyd. 2., (V Československém spisovateli 1.). Praha: Československý spisovatel, 1960, s. 18. Německy vyšlo poprvé v roce 1836.

³⁹Tamtéž, s. 427.

⁴⁰Tamtéž, s. 427.

Goethe při sebemenších náznacích zlepšení svého zdravotního stavu snažil přesvědčit své okolí, že se z toho dostane. Obzvláštní důraz kladl na jaro. V tomto období se nejvíce domníval, že probouzející se příroda mu pomůže jeho boj s nemocí vyhrát. A snad také doufal v další letní cestu do Čech, kde se doléčí.⁴¹

Ničeho takového se však nedočkal. V trýznivých bolestech, které postupně putovaly celým básnickovým tělem, nakonec umírá ve stejnou hodinu, v kterou se i narodil.

Ještě než zavře oči naposled, sní: „*Pohled na tu krásnou ženskou hlavu – s černými kadeřemi – v nádherném koloritu – na temném pozadí.*“⁴² Jak už bylo dříve řečeno, Goethovou hlavní inspirací k psaní byly po celý jeho život ženy. A snad ta poslední, kterou si vysnil před smrtí, ho inspirovala k posledním veršům, které však už slyšel jen on sám.

A jak ho vnímali jeho současníci? Sám Nietzsche ve své knize se o Goethovi zmiňuje: „(§49) *Goethe – událost nikterak německá, nýbrž evropská: velkolepý pokus o překonání osmnáctého století návratem k přírodě, vystoupením k přirozenosti renaissance, jakési sebepřekonání tohoto století. – Měl v sobě jeho nejsilnější pudy: citlivost, idolatrii přírody, antihistorické, idealistní, nereálné a revoluční... Vzal na pomoc dějiny, přírodovědu, antiku, rovněž Spinozu, hlavně praktickou činnost; obklopil se samými uzavřenými obzory; neodloučil se od života, postavil se do něho; nebyl malomyslný a vzal na sebe, nad sebe, do sebe, co jen bylo možno. Co chtěl, byla totalita; potíral oddělování rozumu, smyslnosti, citu, vůle (hlásané v nanejvýš odstrašující scholastice Kantem, protichůdcem Goethovým), zdisciplinoval se v celistvosti, stvořil se... Goethe byl uprostřed století, nereálně smýšlejícího, přesvědčeným realistou... Goethe zkoncipoval silného, velice vzdělaného, ve všech tělesnostech zručného, sebe ovládajícího, k sobě uctivého člověka, jenž smí si dopřát celý rozsah a bohatství přirozenosti, jenž je dosti silný pro tuto svobodu; člověka, snášelivého ne ze slabosti, nýbrž ze síly, poněvadž dovede toho, čím by průměrná povaha zahynula, užiti ještě ve svůj prospěch... (§50) Mohlo by se říci, že devatenácté století v jistém smyslu také domohlo se všeho, čeho se Goethe domohl*

---

⁴¹WAJS, Miloslav. *Westböhmen in Goethes Leben, Werk und Wirken, : zur 140. Wiederkehr des Todestages von J. W. Goethe (+22.3.1832)*. 1. vyd. V Plzni: Západočeské nakladatelství, 1972, s. 53.

⁴²FRIEDENTHAL, R. *Goethe: jeho život a jeho doba*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1973, s. 712.

*jako osoba: universálnosti v chápání, ve schvalování, připouštění kohokoli k sobě, smělého realismu, úcty ke všemu skutečnému...*⁴³

2 J. W. GOETHE A JEHO CESTY DO MARIÁNSKÝCH LÁZNÍ

Z Goethovy korespondence a jeho deníků je patrná obliba Čech, kde našel plno vzdělaných přátel i krásu něžného pohlaví. Je zajímavé, že nikdy nenavštívil Vídeň, Paříž ani Prahu, ale do českých lázní v západních Čechách se vracel pravidelně. A dokonce i potom, co již cesty do Čech nebyl schopen, udržoval alespoň pravidelnou korespondenci.⁴⁴ Eva Dittertová v publikaci o Goethově vztahu k Čechám uvádí:

„Goethova osobnost se v Čechách těší velké úctě. Tu mu prokazoval i první československý prezident T. G. Masaryk, který básníka charakterizoval slovy: „Goethova osobnost byla ta, která nerozdělovala, nýbrž spojovala. Byl všestranný, otevřený, nadnárodní, všechny obory lidského myšlení ho zajímaly, byl mezi prvými Evropany“...“⁴⁵

Goethe strávil v Čechách opravdu mnoho dní a to nejčastěji v západočeských lázních.⁴⁶ Konkrétně mám na mysli Karlovy Vary, kde tato osobnost skoro 40 let významně zasahovala do společenského dění⁴⁷ a Mariánské Lázně, které si Goethe velmi oblíbil. Pomohl zpřístupnit malé nepříliš známé lázně a také zde zároveň prožil své poslední milostné vzplanutí.

Historicky opravdu první rok, kdy se Goethe dozvěděl o právě vznikajících lázních v oblasti plné léčivých kyselic, je rok 1811. Tuto informaci mu podal ašský poštovní

---

⁴³NEUPAUER, E., ERNSTOVÁ, D. (eds.). *Tradice a současnost: týdny J. W. Goetha v Mariánských Lázních: výroční sešit 1999-2009/Tradition und Gegenwart: Zehn Jahre der Goethe-Woche in Marienbad: Denkschrift 1999-2009*. Mariánské Lázně: E. Neupauer, 2009, s. 77-78.

⁴⁴DITTERTOVÁ, E, ed. *Johann Wolfgang Goethe a Čechy/Johann Wolfgang Goethe und Böhmen*. 1. vyd. Cheb: Krajské muzeum Cheb, 2004, str. 3.

⁴⁵Tamtéž, str. 52.

⁴⁶V goethovské publikaci E. Neupauera a D. Ernstové se přímo uvádí, že od r. 1785 Goethe strávil v Čechách při opakovaných pobytech 1114 dní. Srv. NEUPAUER, Eduard, ERNSTOVÁ, Dagmar (eds.). *Tradice a současnost: týdny J. W. Goetha v Mariánských Lázních: výroční sešit 1999-2009/Tradition und Gegenwart: Zehn Jahre der Goethe-Woche in Marienbad: Denkschrift 1999-2009*. Mariánské Lázně: E. Neupauer, 2009, s. 45.

⁴⁷WAJS, Miloslav. *České literární Karlovarsko. 1. díl, Od r. 1500 do konce 19. století*. Plzeň: Kraj. pedagog. ústav, 1972, s. 33.

Johann Georg Langheinrich následujícím způsobem: „*Mezi Planou a Teplou, v místě u obce Úšovic, ke staré Teplé náleží, se nachází zvláštní pramen, zřejmě sirnatý, proto je lidmi obecně nazýván Smrad'och nebo Smradlavý.*“⁴⁸ Tomuto pramenu se také říká Křížový.

Na první zmínku z roku 1811 však Goethe nijak nereagoval. To co rozhodlo o Goethově budoucí návštěvě, byl až o mnoho let pozdější rozhovor v Karlových Varech. „*Podrobnosti o existenci nových lázní, které se nacházely v blízkém okolí, se básník dozvěděl během loňského*⁴⁹ *pobytu v Karlových Varech od svých přátel, Prof. Berendse a Prof. Dittricha.*“⁵⁰ Po tomto rozhovoru se totiž Goethe rozhodl, že stále více zmiňované lázně příští rok navštíví.

Goethe se dle dochovaných záznamů objevil v Mariánských Lázních celkem čtyřikrát. Z toho jsou významné především návštěvy roku 1821, 1822 a roku 1823, kterým věnuji následující kapitoly.⁵¹

Historicky první, avšak jednodenní návštěva, proběhla již roku 1820. Na jaře tohoto roku se totiž Goethe vyskytoval v Chebu na návštěvě u sběratele Husse. Také při této příležitosti navázal vztah s pozdějším nerozlučným přítelem, policejním radou Josefem Sebastianem Grünerem⁵². S tímto mužem ho spojoval zájem o přírodní vědy. Proto i jejich rozhovor se točil kolem právě vznikajících Mariánských Lázní, do kterých také v následujících dnech vyrazil.

Na svou první cestu do Mariánských Lázní se vydal 27. dubna 1820.⁵³ Musel vyrazit již brzy ráno, jelikož cesta byla daleká⁵⁴ a pro Goetha v jeho věku musela být i

---

⁴⁸NEUPAUER, E., ERNSTOVÁ, D. (eds.). *Tradice a současnost: týdny J. W. Goetha v Mariánských Lázních: výroční sešit 1999-2009/Tradition und Gegenwart: Zehn Jahre der Goethe-Woche in Marienbad: Denkschrift 1999-2009*. Mariánské Lázně: E. Neupauer, 2009, s. 45-46.

⁴⁹Během loňského pobytu se myslí rok 1819.

⁵⁰NEUPAUER, E., ERNSTOVÁ, D. (eds.). *Tradice a současnost: týdny J. W. Goetha v Mariánských Lázních: výroční sešit 1999-2009/Tradition und Gegenwart: Zehn Jahre der Goethe-Woche in Marienbad: Denkschrift 1999-2009*. Mariánské Lázně: E. Neupauer, 2009, s. 45.

⁵¹Tamtéž, s. 45.

⁵²Joseph Sebastian Grüner (1780 – 1864) právník, inspektor a chebský historik (psal o lidu rodného kraje, o jeho zvycích, obyčejích a krocích)

⁵³BRANDL, B. *Goethes Aufenthalt in Böhmen*. Druck Egerland: Marienbad 1925, s. 285.

⁵⁴ŠAMBERGER, Z. *Goethe v českých lázních*. Plzeň: Státní oblastní archiv, 1997, s. 143. V té době se do Mariánských Lázní přijíždělo skrze obce Dolní Žandov a Hledsebi.

únavná. Přesto ve svých denících uvádí, že vedla „po většinou dobrých a rovných cestách“.⁵⁵

Na uvítanou mu v Mariánských Lázních přispěchali hlavní představitelé obce, lázeňský lékař Karel Josef Heidler⁵⁶, lázeňský inspektor, tepelský premonstrát Vendelín Gradl i zahradní architekt Václav Skalník.⁵⁷

Jedny z jeho prvních psaných slov, o které se podělil v dopise svému příteli Zelterovi, jsou: *„Případá mi, jako bych se nacházel v severoamerických lesích, kde se město postaví za pouhé 3 roky. Plán je šťastný a potěšitelný, provádění přesné, řemeslníci činní, dozor přísný a obezřetný. Domy hotové i rozestavěné – některé již po střechu, jiné teprve v základech, vše je živoucí a v pohybu (...).“*⁵⁸

Jak je z úryvku patrné, Mariánské Lázně na Goetha udělaly dojem. A to nejen městečko samo, ale i jeho obyvatelé, jak sám Goethe poznamenává: *„(...) Architekt a zahradník rozumějí svému řemeslu a pracují svobodomyšlně. Neptají se, jak terén vypadá, ale jak by vypadat měl (...) Pokácené smrky se zpracovávají na roubení, roztříštěné žulové skály stávají se zdmi a vše se spojuje sotva vychladlými cihlami. Na dalším místě pracují štukatéři a malíři z Prahy pilně a precizně (...) Vše probíhá neuvěřitelně rychle.“*⁵⁹

Díky tomuto prvnímu dojmu, jenž byl tak silný, strávil Goethe své následující tři roky v Mariánských Lázních. Zajímal se o průběh stavitelských prací, o složení pramenů i okolních hornin. Zmíněné 3 roky patřily mimochodem k posledním lázeňským pobytům v Čechách, protože po posledním pobytu roku 1823 z Mariánských Lázní zamířil přímo do Karlových Varů.⁶⁰

---

⁵⁵NEUPAUER, E., ed. a ERNSTOVÁ, D., ed. *Tradice a současnost: týdny J. W. Goetha v Mariánských Lázních: výroční sešit 1999-2009 = Tradition und Gegenwart: Zehn Jahre der Goethe-Woche in Marienbad: Denkschrift 1999-2009*. Mariánské Lázně: E. Neupauer, 2009, s. 46.

⁵⁶Karel Josef Haidler mu daroval k této příležitosti jeden kus minerálu wawelit a přislíbil další. Toto setkání můžeme opět dokladovat ze zápisků z Goethova deníku.

⁵⁷NEUPAUER, E., ed. a ERNSTOVÁ, D., ed. *Tradice a současnost: týdny J. W. Goetha v Mariánských Lázních: výroční sešit 1999-2009 = Tradition und Gegenwart: Zehn Jahre der Goethe-Woche in Marienbad: Denkschrift 1999-2009*. Mariánské Lázně: E. Neupauer, 2009, s. 46.

⁵⁸Tamtéž, s. 46.

⁵⁹Tamtéž, s. 46.

⁶⁰DITTERTOVÁ, E. (ed.). *Johann Wolfgang Goethe a Čechy = Johann Wolfgang Goethe und Böhmen*. 1. vyd. Cheb: Krajské muzeum Cheb, 2004, str. 7.

V Karlových Varech pak ještě v dozvuku vzpomínek na Mariánské Lázně, studoval *Popis minerálních pramenů u Mariánských Lázní* (Beschreibung der Mineralquellen zu Marienbad) doktora Johanna Josepha Nehra. Zároveň poslal pár vzorků minerální vody do Jeny profesoru chemie Döbereinerovi a následně pak o příznivých výsledcích zkoumání informoval dr. Heidlera.⁶¹

V následujících měsících si pak sám naordinoval pitnou kúru tohoto pramene díky dovážení minerální vody až do svého domu ve Výmaru. Vlastně až do posledního svého dne nedal na „zázračný“ pramen dopustit a stal se tak živoucí reklamou pro Mariánské Lázně.⁶²

2.1 Cesta do Mariánských Lázní roku 1821

Ačkoliv byl původní plán Goetha rozdělit svůj pobyt v Čechách roku 1821 mezi tři lázně: Františkovy Lázně, Mariánské Lázně a Karlovy Vary, skutečnost dopadla jinak. Pár dní před svým odjezdem se potká s dr. Rehbeinem. Ten se právě vrátil z Mariánských Lázní a městečko vylíčil tak příznivě, že se Goethe rozhodl podstoupit svou léčbu výhradně na tomto místě plném rozkvětu a kypícím životem.⁶³

Během svého pobytu v Čechách roku 1821 strávil Goethe celých 49 dní v okolí Mariánských Lázní. Přesněji se pohyboval od 29. července až do 25. srpna v Mariánských Lázních a blízkém okolí a zbývajících 19 dní v Čechách se pohyboval v Chebu.⁶⁴

„Dva dny trvala tehdy cesta z Výmaru do Chebu, kde Goethe udělal jako obvykle svoji první zastávku. Do Mariánských Lázní dorazil básník 29. července a ubytoval

---

⁶¹NEUPAUER, E., ed. a ERNSTOVÁ, D., ed. *Tradice a současnost: týdny J.W. Goetha v Mariánských Lázních: výroční sešit 1999-2009 = Tradition und Gegenwart: Zehn Jahre der Goethe-Woche in Marienbad: Denkschrift 1999-2009*. Mariánské Lázně: E. Neupauer, 2009, s. 46-47.

⁶²URZIDIL, Johannes. *Goethe v Čechách*. 1. vyd. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009, s. 47.

⁶³Tamtéž, s. 110.

⁶⁴Tamtéž, s. 112.

se v právě dostavěném domě zvaném Klebelsbergův palác, ve které trávila letní dny také paní Amelie von Lewetzow se svými třemi dcerami Ulrikou, Amelií a Bertou.⁶⁵

Z Goethových deníků vyplývá, že díky svému místu ubytování trávil mnoho času s rodinou von Lewetzow. Nebylo proto divu, že dcery paní Amelie von Lewetzow brával Goethe často na procházky, či s nimi trávil svůj zbylý volný čas.⁶⁶

Nejstarší dceři mladé baronese Ulrice bylo teprve 17 let a měla za sebou studium ve Štrasburku. O básníkovi jménem Goethe ani o jeho literární konkurenci neměla vůbec žádné povědomí a tak jí Goethe otevřel alespoň částečně brány tehdejší literatury. Snažil se v Ulrice i jejich sestřích vzbudit zájem také o mineralogii. Zde však příliš opětovaného zájmu nenachází, proto jí místo minerálů začal nosit jiné malé pozornosti, jako například čokoládu či květiny.⁶⁷

Ulrika v Goethovi ovšem po celý jeho pobyt viděla jen milého starého pána, který jí vypráví o kamenech, a který jí předčítá ze svých básní, jí do té doby neznámých. Vůbec v Goethově chování ani náznakem nezpozorovala známky nápadnického zájmu. A vlastně ani sám Goethe v mladičké Ulrice neviděl nic jiného než roztomilou dívku na prahu života, v jejíž přítomnosti se cítí dobře. Něco jako vztah strýce a neteře. Láska, či snad pouze vřelejší cit se z tohoto nenápadného vztahu vyvinul až při následujících básnickových pobytech.⁶⁸

Díky nepříznivému počasí, které tento rok po většinu Goethova pobytu panovalo, se však čile vyvíjel společenský život. Neustálý kolotoč plesů, hudebních představení a nejrůznějších společenských her.⁶⁹

---

⁶⁵NEUPAUER, E., ed. a ERNSTOVÁ, D., ed. *Tradice a současnost: týdny J. W. Goetha v Mariánských Lázních: výroční sešit 1999-2009 = Tradition und Gegenwart: Zehn Jahre der Goethe-Woche in Marienbad: Denkschrift 1999-2009*. Mariánské Lázně: E. Neupauer, 2009, s. 47.

⁶⁶Tamtéž, s. 47

⁶⁷URZIDIL, Johannes. *Goethe v Čechách*. 1. vyd. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009, s. 143.

⁶⁸NEUPAUER, E., ed. a ERNSTOVÁ, D., ed. *Tradice a současnost: týdny J. W. Goetha v Mariánských Lázních: výroční sešit 1999-2009 = Tradition und Gegenwart: Zehn Jahre der Goethe-Woche in Marienbad: Denkschrift 1999-2009*. Mariánské Lázně: E. Neupauer, 2009, s. 47.

⁶⁹URZIDIL, Johannes. *Goethe v Čechách*. 1. vyd. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009, s. 146.

V Klebelsbergově paláci i na svých toulkách městem se setkával s významnou společností. Například s ruským velkoknížetem Michaelem, knížetem Maxmiliánem Thurn-Taxisem, s „flétnistou Sedlaczkem z Prahy“ a s mnoha dalšími.⁷⁰

Když počasí dovolilo, věnoval se Goethe své další vášni – a to mineralogii. *„Výsledkem jeho bádání byla rozsáhlá stať v německy psané knize doktora Heidlera: „Mariánské Lázně se zvláštním zřetelem na geologii“. Později byla na základě tohoto výzkumu zhotovena první geologická mapa Mariánských Lázní a okolí.“*⁷¹

Při tomto svém pobytu neopomněl Goethe ani návštěvu tepelského kláštera. Ta se uskutečnila 21. srpna. Po prohlídce celého kláštera včetně kabinetu uměleckých předmětů a bohaté hostině se opět vydal zpět do Mariánských Lázní. Cestou si neopomněl nasbírat pár zajímavých minerálů, které po svém návratu roztřídil a odeslal do Výmaru. Po dlouhém dni si o této návštěvě učinil i poznámku do deníku:

*„(...) Světlo vymalované sály; velká společnost z Mariánských lázní dorazila; těšíme se dobrému počasí. Skvělá tabule; rozmluva s oproti mně sedícím prelátem o duchovních a světských záležitostech. Po kávě opakovaná prohlídka přívětivé budovy kláštera (...)“*⁷²

Jeho první z delších pobytů v Mariánských Lázních skončil 25. srpna. Od té doby posledních 19 dní v Čechách trávil v Chebu u „Zlatého slunce“ a občasně vyrážel do nedalekých Františkových Lázní, údolí Ohře, Hazlova a Libé.⁷³

O tomto období můžeme dokladovat díky vzpomínkám chebského právníka a kriminálního rady Josepha Sebastiana Grünera, který při tomto Goethově pobytu utužil přátelský vztah se samotným básníkem. Joseph Sebastian Grüner Goetha postupně uváděl do aktuální politické problematiky a pomáhal mu s prohlubujícím

---

⁷⁰ŠAMBERGER, Zdeněk. *Goethe v českých lázních*. Plzeň: Státní oblastní archiv, 1997, s. 145.

⁷¹NEUPAUER, Eduard, ed. a ERNSTOVÁ, Dagmar, ed. *Tradice a současnost: týdny J. W. Goetha v Mariánských Lázních: výroční sešit 1999-2009 = Tradition und Gegenwart: Zehn Jahre der Goethe-Woche in Marienbad: Denkschrift 1999-2009*. Mariánské Lázně: E. Neupauer, 2009, s. 48.

⁷²Tamtéž, s. 48.

⁷³URZIDIL, Johannes. *Goethe v Čechách*. 1. vyd. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009, s. 113-114

zájmem o české dějiny, český jazyk i gramatiku. Za pomoci *Učebnice českého jazyka pro Němce*⁷⁴ si založil česko-německý slovníček.⁷⁵

2.2 Cesta do Mariánských Lázní 1822

V pořadí třetí, avšak zase o něco delší pobyt v Mariánských Lázních, Chebu a okolí trval tentokrát 70 dní. Interval začal již 18. června a skončil 26. srpna.

Dne 18. června dorazil Goethe do Chebu a bez delšího zdržení ještě tento den pokračoval do Mariánských Lázní. Dle kurlistu bylo na první pohled jasné, že se Mariánské Lázně stávali rok od roku populárnější a získávali stále větší vážnost a oblíbenost.⁷⁶

Tato oblíbenost se dala dokladovat i na společenském rozložení návštěvníků. Do Mariánských Lázní se totiž v mnohem vyšší míře, nežli předtím, začala sjíždět knížata, hrabata a baroni ze všech koutů světa. A všichni měli očividný zájem o seznámení se světoznámým básníkem. Jednu pro obě strany výhodnou známost navázal Goethe například s hrabětem Kašparem Šternberkem.⁷⁷

Nevznikaly tu však pouze jen nové známosti, ale docházelo zde i k utužování již navázaných vztahů. Třeba právě s páterem Josefem Stanislavem Zauperem. S ním si totiž Goethe dopisoval až do svých posledních dní a i díky němu měl po celou dobu aktuální zprávy z celého našeho kraje.

Samozřejmě se při tomto pobytu soustavně věnoval i své drahé přírodovědě. Založil *Soupis hornin a žil, jež se vyskytují v okolí Mariánských Lázní*. Aby lépe porozuměl dané problematice, nadále pokračoval i ve studiích českého zeměpisu a dějepisu.⁷⁸

---

⁷⁴Knihu vydal Karel Ignác Thám a rovněž i Václav Hanka

⁷⁵URZIDIL, Johannes. *Goethe v Čechách*. 1. vyd. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009, s. 118

⁷⁶Tamtéž, s. 115. Kurlisty udávají, že sezónu roku 1822 navštívilo 753 partají. Což bylo o 148 partají více než v roce 1821.

⁷⁷Tamtéž, s. 115.

⁷⁸Tamtéž, s. 116.

Při svém pobytu dal dohromady 3 soubory mariánskolázeňských kamenů. Každý obsahoval více než sto kusů. Ani jednu z těchto sbírek si však neponechal. První věnoval hraběti Šternberku a jeho pražskému Národnímu Muzeu, druhou obdaroval dr. Heidlera a třetí putovala při následné návštěvě do tepelského kláštera.⁷⁹

O této opětovné návštěvě kláštera si zapsal i poznámku do svého deníku: „V 10 hodin s klášterním lékařem, dr. Fideliem Scheuem do Teplé. Zajímavý rozhovor o regionálních pohledech. Milé přijetí panem prelátem, velká společnost, dobré jídlo a víno. Rozpravy o klášterních poměrech (...)“⁸⁰

O ostatním každodenním dění jako byly koupele, pravidelný pitný režim či ubytování a stravě se zmiňoval takto: „Ostatní práce postupují zvolna. Protože dvakrát denně piji, každý čtvrtý den беру koupel, dostává se organismu, jemuž přece už duch tak zcela nevládne, popudů a otřesů; pročež také musím dobrými okamžiky šetřit. Bydlím stejně krásně, ba krásněji než loni, neboť zároveň používám altán, který by byl svou polohou nedocenitelný, ale jelikož v něm táhne, je skoro nepoužitelný“⁸¹

Vesměs opět pobyt v Mariánských Lázních roku 1822 prožil Goethe v čilém společenském ruchu a dobré náladě, kterou mu nemohlo zhatit ani pár opětovně nevlídných dní proměnlivého počasí.⁸²

24. července odjel Goethe do Chebu, kde prožil zbytek svého pobytu. Ve společnosti Grünera podnikl několik výletů. Za zmínku stojí jistě cesta do Dolnice, kde bylo naleziště zkamenělin a opětovná cesta na Komorní Hůrku do oblasti, kde byla v dávné minulosti sopečná činnost. A jistě i výlet kousek za hranice Čech na Seeberg či do Waldsassenu.⁸³

---

⁷⁹URZIDIL, Johannes. *Goethe v Čechách*. 1. vyd. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009, s. 116.

⁸⁰NEUPAUER, E., ed. a ERNSTOVÁ, D., ed. *Tradice a současnost: týdny J. W. Goetha v Mariánských Lázních: výroční sešit 1999-2009 = Tradition und Gegenwart: Zehn Jahre der Goethe-Woche in Marienbad: Denkschrift 1999-2009*. Mariánské Lázně: E. Neupauer, 2009, s. 49.

⁸¹URZIDIL, J.. *Goethe v Čechách*. 1. vyd. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009, s. 116.

⁸²ŠAMBERGER, Zdeněk. *Goethe v českých lázních*. Plzeň: Státní oblastní archiv, 1997, s. 148

⁸³URZIDIL, J.. *Goethe v Čechách*. 1. vyd. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009, s. 117.

Z tohoto pobytu v Čechách byl Goethe opravdu nadšen a nadšení o své cestě šíří i formou dopisů svým přátelům. „Všechno se mi zdařilo. K čemu jsem tady dospěl za den, s tím jsem se v Jeně mořil 2 roky, aniž bych dosáhl cíle.“⁸⁴

2.3 Cesta do Mariánských Lázní 1823

Poslední návštěva Goetha v Čechách se datuje na léto 1823. V západočeské lázeňské oblasti básník strávil celých 75 dní. Přijížděl v červnu (29. června), ale odjezd byl posunut až na polovinu září (11. září), kdy opouštěl Čechy i Mariánské Lázně naposledy. Vážné zdravotní problémy mu nedovolily již ani jednu plánovanou návštěvu.⁸⁵

I tomuto pobytu předcházela básníkovy nemoc. Tuto svou poslední cestu uskutečnil Goethe i přesto, že v zimě prodělal závažnou srdeční chorobu, která ho málem zahubila. Jeho víra v zázračné léčivé účinky mariánskolázeňského Křížového pramene a hlavně touha znovu spatřit Ulriku mu dodala novou sílu k překonání vzdálenosti mezi nimi.⁸⁶

Do Čech Goethe vstoupil 29. září. Tři dny pobyl v Chebu a pak hned odjel do Mariánských Lázní. Cestou míjel známé vesnice jako Dolní Žandov a Velkou Hleďsebi.

Pln očekávání pak tedy 2. července 1823 dorazil do Mariánských Lázní. Jelikož Klebelsbergův palác byl obsazen⁸⁷, ubytoval se v nedalekém domě „U zlatého hroznu“.⁸⁸

---

⁸⁴URZIDIL, J.. *Goethe v Čechách*. 1. vyd. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009, s. 119. Citováno z dopisu, který psal Goethe svému příteli Knebelovi.

⁸⁵Tamtéž, s. 120.

⁸⁶NEUPAUER, E., ed. a ERNSTOVÁ, D., ed. *Tradice a současnost: týdny J.W. Goetha v Mariánských Lázních: výroční sešit 1999-2009 = Tradition und Gegenwart: Zehn Jahre der Goethe-Woche in Marienbad: Denkschrift 1999-2009*. Mariánské Lázně: E. Neupauer, 2009, s. 50

⁸⁷Toto léto na doporučení Goetha přijel do Mariánských Lázní výmarský velkovévoda Karel August, jemuž Goethe již dopředu postoupil své pokoje v Klebelsbergově paláci.

⁸⁸ŠAMBERGER, Z. *Goethe v českých lázních*. Plzeň: Státní oblastní archiv, 1997 s. 151. Pokoje ještě dlouho po Goethově návštěvě zůstaly jako čestná vzpomínka absolutně netknuté a původní. O to se zasloužila tehdejší majitelka domu paní Sybila Doeltschová. Roku 1880 byl pak dům přejmenován na

Změna ubytování měla pro Goetha jednu zásadní nevýhodu a tou bylo, že se octl od své Ulriky o kus dál, než by chtěl. Proto se snažil využít každé záminky, aby jí byl opět co možná nejvíce nablízku.

Každý den, pokud počasí dovolilo, vyrážel na procházky. Účastnil se čajových dýchánek, recitálů, večerních koncertů i plesů. Prostě všech akcí, kde se pohybovala i rodina von Lewetzov. Jeho neduhy jako by zmizely.⁸⁹

Celý tento pobyt se vlastně nesl ve znamení prudké lásky k mladičce Ulrice a všechny jeho ostatní záliby, věda a dokonce i zdraví byly odstaveny do pozadí.

„V letních měsících toho roku vznikly také dva světoznámé Goethovy obrazy, díla ruského malíře Oresta Adamoviče Kiprenského a německého umělce Wilhelma Hensela. Zejména kresby ruského malíře si básník nesmírně cenil. Portrét, který zachycuje Goetha u pracovního stolu v domě U zlatého hroznu, byl zhotoven v průběhu pěti dní od 13. do 18. července. Originál se ovšem nedochoval. Kresbu známe díky pařížské litografii, kterou podle H. Grevedona vytiskl C. Motte.“⁹⁰

Goethův pobyt v Mariánských Lázních měl trvat mnohem déle, ale poté, co údajně⁹¹ sám velkovévoda Karel August osobně požádal Goethovým jménem Ulričinu matku o dceřinu ruku, rozjel se kolotoč událostí, který básníkův pobyt výrazně zkrátil.

Jak uvádí Johannes Urzidil ve své knize *Goethe v Čechách*, poté co velkovévoda přednesl svou žádost, při níž jasně ukázal, jak je i on sám sňatku mezi oběma nakloněn a zároveň přednesl všechny pro rodinu Levetzow plynoucí výhody, jež jsou

---

Goethův dům (Goethehaus) a po druhé světové válce zde založili samotné muzeum, jež zde funguje dodnes.

⁸⁸DITBERTOVÁ, E., ed. *Johann Wolfgang Goethe a Čechy = Johann Wolfgang Goethe und Böhmen*. 1. vyd. Cheb: Krajské muzeum Cheb, 2004, str. 50.

⁸⁹URZIDIL, J., *Goethe v Čechách*. 1. vyd. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009, s. 146.

⁹⁰NEUPAUER, E., ed. a ERNSTOVÁ, D., ed. *Tradice a současnost: týdny J.W. Goetha v Mariánských Lázních: výroční sešit 1999-2009 = Tradition und Gegenwart: Zehn Jahre der Goethe-Woche in Marienbad: Denkschrift 1999-2009*. Mariánské Lázně: E. Neupauer, 2009, s. 50.

⁹¹Goethova žádost o ruku nebyla nikde oficiálně potvrzena ani zaznamenána. Kromě zúčastněných osob – Goethe, Ulričina matka, Ulrika a velkovévoda Karel August, nebyl totiž při žádosti nikdo přítomen. Jakékoli informace o této žádosti je proto potřeba brát s rezervou, jelikož se jedná spíše o spekulace a dohady. Zúčastnění se k záležitosti nikdy řádně nevyjádřili a sama Ulrika ji až do své smrti popírala.

se sňatkem spojené, nevěděla Ulrika ani její matka, jak se mají zachovat. Proto si daly čas na rozmyšlenou.⁹²

Rodina Levetzow se dostala do opravdu svízelné situace. Bála se otevřeně Goethovu nabídku odmítnout, jelikož sám Goethe zastával opravdu významné postavení. Navíc zde byl i velkovévoda, kterého též nechtěla poštvat proti sobě. Proto se nakonec rozhodla pro okamžitý odjezd bez jediného vysvětlení.⁹³

Jak se dovídáme z Urzidilovy knihy *Goethe v Čechách*, Goethe se zprvu pokoušel vrátit zpět ke svému dennímu programu. Nikde však pořádně neměl stání. Přítomnost mladičké Ulriky mu neuvěřitelně scházela, a proto se nakonec rozhodl svůj pobyt u nás v Mariánských Lázních předčasně ukončit.⁹⁴

V rozhovorech s Goethem je také uveden jeden z dopisů, který psal Goethe Eckermannovi přímo z Mariánských Lázní. Tento dopis je datován 14. srpna 1823 a jeho úryvek zní: „Loučení s Mariánskými Lázněmi budí všelijaké myšlenky i činy, neboť příliš krátké prodlévání se skvělymi lidmi cítí člověk velmi bolestně.“⁹⁵

Posledním dnem v Mariánských Lázních se stal 20. srpen 1823. Goethe se poté přesunul do Chebu a následně pak rovnou do Karlových Varů, kde pokračoval ve společenském životě.⁹⁶

V Karlových Varech se opět setkal se svou milou Ulrikou a po pár dnech, které s ní strávil, se rozloučil a odjel znovu do Chebu, kde strávil svých posledních 6 dní v Čechách.⁹⁷

V následujících dnech se pak vypravil zpět na cestu do Výmaru. Netuše, že tato cesta do Čech byla jeho poslední, složil melancholickou a cituplnou báseň. Elegii,

---

⁹²URZIDIL, J., *Goethe v Čechách*. 1. vyd. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009, s. 155.

⁹³Tamtéž, s. 155.

⁹⁴Tamtéž, s. 158.

⁹⁵ECKERMANN, J. P.. *Rozhovory s Goethem*. Vyd. 2., (V Československém spisovateli 1.). Praha: Československý spisovatel, 1960, s. 34.

⁹⁶NEUPAUER, E., ed. a ERNSTOVÁ, D., ed. *Tradice a současnost: týdny J. W. Goetha v Mariánských Lázních: výroční sešit 1999-2009 = Tradition und Gegenwart: Zehn Jahre der Goethe-Woche in Marienbad: Denkschrift 1999-2009*. Mariánské Lázně: E. Neupauer, 2009, s. 52

⁹⁷URZIDIL, Johannes. *Goethe v Čechách*. 1. vyd. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009, s. 158.

báseň plnou bolesti a zklamání ze své neopětované lásky. Samotné básni je v této práci věnována samostatná kapitola.

Později byl Goethe opětovně zván k další návštěvě. Jeho zdravotní stav byl ale natolik vážný, že se další shledání s Mariánskými Lázněmi ani s Ulrikou již nekonalo.

Někteří z Goethových přátel spatřovali neduhy, které Goetha trápily po jeho návratu z Mariánských Lázní, převážně jako důsledek vášnivé náklonnosti, kterou pocítil při svém posledním pobytu v roce 1823 k jedné mladé dámě a kterou se snažil potlačit.⁹⁸

Z Eckermannových zápisků, je patrné, že i když nemohl opětovně navštívit Mariánské Lázně, nadále si pravidelně dopřával léčivé prameny dovezené z Mariánských Lázní.⁹⁹ A díky předmětům, jako byl například piknikový koš dovezený z Mariánských Lázní, měl vzpomínky na západočeské lázně neustále v živé paměti.¹⁰⁰

Goethe zůstal alespoň v písemném kontaktu díky svým četným přátelům v Mariánských Lázních, kteří ho nadále zahrnovali novinkami a občasně i vzorky hornin z tohoto kraje, ke kterému si vytvořil pevné citové pouto.¹⁰¹

I na dálku podporoval a chápal myšlenkové snahy „národních buditelů“, z nichž většinu poznal osobně na svých cestách po českých lázních. „*Všechny jeho dopisy vyzařují přání „udržet s milými Čechami napořád vřelé styky“*“¹⁰²

Goethův odkaz je v Mariánských Lázních patrný i dnes. Ve městě pravidelně probíhá několik vzpomínkových akcí jako například festival s názvem „Goethův týden“. Festival se koná od r. 1999 vždy na přelomu srpna a září a stal se již nedílnou součástí zdejšího kulturního života, kde se pravidelně schází jak obyvatelé

---

⁹⁸ECKERMANN, J. P.. *Rozhovory s Goethem*. Vyd. 2., (V Československém spisovateli 1.). Praha: Československý spisovatel, 1960, s. 441.

⁹⁹Tamtéž, s. 114.

¹⁰⁰Tamtéž, s. 220.

¹⁰¹ŠAMBERGER, Z., *Goethe v českých lázních*. Plzeň: Státní oblastní archiv, 1997, s. 153.

¹⁰²URZIDIL, Johannes. *Goethe v Čechách*. 1. vyd. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009, s. 122.

Mariánských Lázní a okolí, tak i zahraniční návštěvníci.¹⁰³ Tradičním místem dění této akce je Městské muzeum Mariánské Lázně. V programu této akce jsou povětšinou zařazeny úvodní koncerty a hlavně přednášky týkající se jak Goethových pobytů, tak baronesy Ulriky. Některé přednášky jsou vzhledem k zahraničním účastníkům přednášeny i cizojazyčně.¹⁰⁴

3 JOHANN WOLFGANG GOETHE A VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI V MARIÁNSKÝCH LÁZNÍCH

Tato kapitola vznikla proto, aby ukázala, jak velkému společenskému rozkvětu se Mariánské Lázně již od svého počátku těšily. Všechny významné osobnosti, které sem zavítaly, zde alespoň částečně zanechaly svou stopu. Ať již v podobě hmotné (nádherné a promyšlené lázeňské parky a zahrady, zdobené domy, kolonáda) nebo pouze ve změně myšlení v nazírání na kraj a lid, který je dokázal inspirovat k mnoha pro nás významným dílům (verše či jen pouhé deníkové zápisky, které vzpomínají na město). Tyto osobnosti a jejich vztah k Mariánským Lázním připomínají také sochy a pomníky významných osob ve městě (např. Reitenbergerova socha na kolonádě u zpívající fontány).

Goethe v Mariánských Lázních navázal vztahy, jež jsou velice rozmanitého charakteru: společenské, přátelské, vědecké i vášnivé. Díky čilé korespondenci s nimi, pak neztrácel přehled o tom, co se v kraji děje.¹⁰⁵

Pokud bychom osobnosti, které se setkaly v Mariánských Lázních s Goethem, seřadili chronologicky od první do poslední Goethovy návštěvy, museli bychom na prvním místě zmínit lázeňského lékaře dr. Karla Josefa Heidlera.¹⁰⁶ Ten se do

---

¹⁰⁴Bartoš, J., *Goethův týden po desáté*. [online]. Citováno 11. 8. 2013, dostupné z http://www.ml-listy.cz/clanek.asp?id_clanek=15620.

¹⁰⁵DITTERTOVÁ, E., ed. *Johann Wolfgang Goethe a Čechy = Johann Wolfgang Goethe und Böhmen*. 1. vyd. Cheb: Krajské muzeum Cheb, 2004, str. 7.

¹⁰⁶Karl Josef Heidler (1792 – 1866) po Nehrovi jmenován zemským knížecím lázeňským lékařem pramenů. Za své zásluhy během života získal šlechtický titul a další ocenění. Zemřel v Praze, ale díky svému významu pro Mariánské Lázně byly jeho ostatky převezeny na hřbitov v Mariánských Lázních.

Mariánských Lázní dostal díky opatu Karlu Kašparovi Reitenbergerovi, jako nástupce doktora Nehra¹⁰⁷. Dr. Heidlerovi bylo při první Goethově návštěvě teprve osmadvacet let, přesto se v následujících letech 1821 – 1823 stal osobním lázeňským lékařem tohoto výjimečného básníka a státníka. Byli si dokonce tak blízcí, že Goethe pomohl sehnat významného kmotra pro Heidlerova syna. Navíc se oba zajímali o minerály. Dr. Heidler několikrát Goethovi pomáhal se sbírkami minerálů. Jako lázeňský lékař ukončil svou praxi v Mariánských Lázních roku 1858 poté, co se u něho objevila oční vada.¹⁰⁸

U první Goethovy návštěvy nechyběl ani lázeňský inspektor pramenů, teplický premonstrát Wendelin Gradl¹⁰⁹, který je považován za jednoho ze zakladatelů Mariánských Lázní. Jeho pouť za propagandou tohoto lázeňského města byla předčasně ukončena roku 1825, kdy náhle umírá na rakovinu.¹¹⁰

Dalším členem prvotního uvítacího Goethova průvodu byl Václav Skalník¹¹¹, opět jedna z osob, jež se zasloužila o založení města. Tato osoba je v dějinách Mariánských Lázní opravdu velmi nepostradatelná. Je to právě Václav Skalník, který dal Mariánským Lázním vnější podobu, která se z větší míry dochovala až dodnes. Jeho zahradní budovatelská činnost a od roku 1824 i funkce starosty v tomto prosperujícím městě mu zařídila v pamětech města jisté místo.¹¹²

V roce 1821 přijel Goethe na svou, dalo by se říci, první oficiální návštěvu. Při tomto pobytu se seznamuje s řadou umělců, hudebníků i šlechticů, kteří stejně jako Goethe trávili léto v právě se rozvíjejících lázních. Za osobnost, která jistě zasluhuje zdůraznit nad všechny ostatní, jež se toto léto s Goethem setkala, by měl být jistě

---

¹⁰⁷Johann Josef Nehr (1752 – 1820) byl klášterním lékařem a také jedním z prvotních zakladatelů Mariánských Lázní. Potvrdil léčivé vlastnosti Mariánskolázeňských pramenů. Své poznatky po 34 letech pozorování popsal v první knize o Mariánských Lázních "Beschreibung der mineralischen Quellen zu Marienbad auf der Stiftherrschaft Tepl, nahe bei dem Dorfe Auschowitz" v roce 1813.

¹⁰⁸Švandrlík, R., *Kde je pochován mariánskolázeňský lékař Heidler?*. [online]. Citováno 10.8.2013, dostupné z <http://www.hamelika.cz/ostatni/heidler.htm>

¹⁰⁹Wendelin Gradl (1787 – 1825) premonstrát, lázeňský inspektor pramenů a jeden z nejhorlivějších spolupracovníků opata Reitenbergera.

¹¹⁰Švandrlík, R., *Význačné OSOBNOSTI Mariánských Lázní*. [online]. Citováno 10.8.2013, dostupné z <http://www.hamelika.cz/OSOBNOSTI/VYZNACNEOSOBNOSTI.htm#GRADL>

¹¹¹Václav Skalník (1776 – 1861) zemřel v Mariánských Lázních a je pochován na čestném místě zdejšího hřbitova.

¹¹²Švandrlík, R., *Význačné OSOBNOSTI Mariánských Lázní*. [online]. Citováno 10.8.2013, dostupné z <http://www.hamelika.cz/OSOBNOSTI/VYZNACNEOSOBNOSTI.htm#GRADL>

považován tepelský opat Karl Kašpar Reitenberger.¹¹³ Tento člověk je považován za hlavního zakladatele Mariánských Lázní, protože soustředil veškerou svou pozornost na výstavbu Mariánských Lázní, k čemuž využil svých dřívějších známostí z doby pražských studií. Dal prozkoumat prameny a geologické podloží. K vybudování lázní soustředil tým spolupracovníků: na jeho žádost kníže Lobkowitz uvolnil svého vynikajícího zahradníka Václava Skalníka, oslovil stavitele A. Thurnera z Přimdy, pro ideu výstavby získal též hejtmana Plzeňského kraje von Breinla a nejvyššího purkrabí Českého království hraběte F. A. Libštejnského z Kolovrat; zasadil se o jmenování Dr. K. J. Heidlera zdejším stálým lázeňským lékařem, umožnil Dr. F. Scheuovi provádět zde lékařskou praxi atd. Kromě toho zajistil stavbu zasilatelství minerálních pramenů, výstavbu vyhlídek, mostů, komunikací, založení lékárny, výstavbu kolonády, veřejné čítárny, školy, pošty a špitálu pro chudé. Za 5 let jeho působení vzrostl počet vybudovaných domů v lázních z 16 na 42. Reitenberger se také zasloužil o založení lázeňského divadla a orchestru. Na jeho žádost a intervenci jeho přítele hraběte Lobkovic z Kolovrat tak zemská vláda prohlásila dne 6. listopadu Mariánské Lázně za samostatnou politickou obec – veřejné lázeňské město.¹¹⁴

Díky roku 1821, kdy si Goethe z Mariánských Lázní odvezl plno známostí, se zdá být následující pobyt, jež se uskutečnil o rok později, trochu fádní. Goethe se v Mariánských Lázních opět setkal se starými známými. Za svou „největší výhru“ v seznamování tohoto roku proto považuje známost s hrabětem Kašparem Šternberkem, o němž se několikrát vyjádřil ve svých dopisech.¹¹⁵

Roku 1822, při své druhé návštěvě, se v Chebu seznámil Goethe s významným českým skladatelem Václavem Janem Tomáškem¹¹⁶. Tento muž Goetha velmi

---

¹¹³ Karl Kašpar Reitenberger narozen 29. prosince 1779 v Úterý v Čechách, zemřel 21. března 1860 ve Viltenu v Tyrolsku. Byl mnohostranným člověkem – polyhistorem, člověkem temperamentním, rázným a přísným, zvelebil a modernizoval klášterní budovy, řeholníky nutil k vědeckému studiu, věnoval neobyčejnou pozornost premonstrátskému gymnasiu a filozofickému ústavu v Plzni a snažil se o modernizaci školství a vzdělávání vůbec. Také byl opatem Tepelského kláštera v letech 1813-1827.

¹¹⁴ Švandrlík, R., *Význačné OSOBNOSTI Mariánských Lázní*. [online]. Citováno 10.8.2013, dostupné z <http://www.hamelika.cz/OSOBNOSTI/VYZNACNEOSOBNOSTI.htm#GRADL>

¹¹⁵ DITTERTOVÁ, E., ed. *Johann Wolfgang Goethe a Čechy = Johann Wolfgang Goethe und Böhmen*. 1. vyd. Cheb: Krajské muzeum Cheb, 2004, str. 9.

¹¹⁶ Václav Jan Tomášek (1774 – 1850) hudební skladatel, pokládáný za významného předchůdce Bedřicha Smetany

obdivoval, a proto také zhudebnil celkem 40 Goethových básní. Jejich sympatie byly vzájemné, což dokladuje i zmínka z dopisu: „...znovu jste oživil a osvěžil květy mého mládí...“ Za zmínku jistě i stojí, že opětovné setkání mezi těmito dvěma umělci proběhlo i v Mariánských Lázních roku 1823 při posledním letním pobytu Goetha u nás.¹¹⁷ Při posledním pobytu došlo i k setkání s Josefem Dobrovským, který stejně jako Goethe oplýval hloubkou a šíří svých zájmů. S ním Goethe často diskutoval nad národní otázkou.¹¹⁸

Jedna z posledních velkých osobností, jež do západočeských lázní zavítala, byl výmarský velkovévoda Karel August¹¹⁹. Mariánské Lázně navštívil roku 1823 na doporučení svého dlouholetého přítele Goetha. Ten mu na důkaz svého přátelství pro tento rok přenechal své pokoje v Klebelsbergově paláci a sám se ubytoval nedaleko v domě „U zlatého hroznu“. Tento pobyt samotného velkovévody měl mnohem větší vliv na osobu Goetha, nežli na dějiny samotných lázní. Velkovévoda totiž poněkud nešťastně provedl svou žádost Amálii Levetzowové o ruku její dcery Ulriky pro svého stárnoucího přítele a ministra Goetha. Jak již bylo řečeno, po této nevydařené žádosti se celá rodina Levetzowých rozhodla urychleně odjet do Karlových Varů, kam je také o pár dní později Goethe následoval. Do Mariánských Lázní se pak již nikdy nevrátil.¹²⁰

A konečně osobností, která zcela nesouvisí s Mariánskými Lázněmi přímo, avšak minimálně jedenkrát zde Goetha navštívila, je magistrální a kriminální rada Joseph Sebastian Grüner. Ten je společným jmenovatelem všech Goethových cest, které se uskutečnily do Mariánských Lázní, jelikož se pravidelně s Goethem při každém jeho příjezdu i odjezdu scházeli v Chebu, kde spolu trávili i několik dní. Grüner měl tu čest podniknout s Goethem několik výpravných cest po okolí. Během nich spolu diskutovali o dějinách, horninách i zvycích zdejšího kraje. Za

---

¹¹⁷WAJS, M., *České literární Karlovarsko. 1. díl, Od r. 1500 do konce 19. století*. Plzeň: Kraj. pedagog. ústav, 1972, s. 60.

¹¹⁸Tamtéž, s. 40.

¹¹⁹Velkovévoda Karl August (1758 – 1828) byl dlouholetým a upřímným přítelem Goetha. Svobodomyšlný a temperamentní muž. Podporoval rozvoj přírodovědy a dalších věd na svém dvoře.

¹²⁰URZIDIL, J., *Goethe v Čechách*. 1. vyd. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009, s. 155

tu dobu, co sem básník pravidelně dojížděl, měli možnost se vzájemně blíže poznat a nalézt v sobě dobré známé.¹²¹

4 ULRIKA VON LEVETZOW

Eva Dittertová uvádí: „S naším městem zůstává spojen především romantický příběh básnickovy poslední nenaplněné lásky k mladé baronese Ulrice von Levetzow. Ženy byly básnickovou věčnou inspirací, obdivoval je a nesmírně si jich vážil. Vztah Ulriky a Goetha je ovšem dodnes zahalen tajemstvím a zůstává tak vděčným tématem mnohých badatelů.“¹²²

Baronesa Ulrika von Levetzow se narodila 4. února 1804 v městě Löbnitz. Jejím otcem byl Joachim Otto Ulrich von Levetzow z vévodství Mecklenburg-Schwerin a tehdy ještě nezletilá matka Amélie von Brösigkes. Tento svazek však neměl dlouhého trvání a nakonec byl i rozveden.¹²³

Ulričina matka se poté ještě dvakrát vdala. Díky poslednímu manželovi Ulričiny matky, jímž byl hrabě František Josef Klebelsberg, ministr rakouské vlády, se Ulrika dostala do Čech. Zde na Třebívlickém panství strávila skoro celý život a 13. listopadu 1899 zde i zemřela.¹²⁴

Ulrika se nikdy nevdala. Ne proto, že by neměla žádnou jinou nabídku kromě té, jenž dostala od Goetha, ale protože o sňatek nejevila zájem. Brala ho pravděpodobně jako jisté omezení své svobody. Možná i díky svému pohledu na omezenost vdaných žen se zasloužila o založení školy pro nezaopatřené dívky.¹²⁵

---

¹²¹DITTERTOVÁ, E., ed. *Johann Wolfgang Goethe a Čechy = Johann Wolfgang Goethe und Böhmen*. 1. vyd. Cheb: Krajské muzeum Cheb, 2004, str. 10.

¹²²NEUPAUER, E., ed. a ERNSTOVÁ, D., ed. *Tradice a současnost: týdny J. W. Goetha v Mariánských Lázních: výroční sešit 1999-2009 = Tradition und Gegenwart: Zehn Jahre der Goethe-Woche in Marienbad: Denkschrift 1999-2009*. Mariánské Lázně: E. Neupauer, 2009, s. 51.

¹²³UHRBACH, P., *Goethes Fräulein in Böhmen. Ulrike von Levetzow*. 1. vyd. Beucha: Sax-Verlag 2009, s. 24

¹²⁴URZIDIL, J., *Goethe v Čechách*. 1. vyd. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009, s. 143-144.

¹²⁵ŠAMBERGER, Z., *Goethe v českých lázních*. Plzeň: Státní oblastní archiv, 1997, s. 152

Seznámení Ulriky a Goetha nedoprovázelo žádné milostné vzplanutí ani nebylo spojeno s žádnou osudovou událostí. Vlastně se jednalo o postupné přibližování dvou rozdílných lidí, kteří nejen že byli vzdáleni věkem a životními zkušenostmi, ale i zájmy.

Samotné setkání těchto dvou lidí proběhlo již v Ulričině dětství díky společné známosti svobodného pána Johanna von Brösigke¹²⁶ a Goetha. V té době byly Ulrice dva roky a Goethe ji zaregistroval jen mimoděk. Středem jeho zájmu tehdy byla spíše dcera Johanna von Brösigke, Amalie. V té době však již byla provdanou von Levetzow a po jejím boku cupitala právě malá Ulrika, jenž se v budoucnu stane posledním Goethovým milostným vzplanutím.¹²⁷

Opravdové seznámení, jež plně zaznamenal Goethe i Ulrika, proběhlo oficiálně až roku 1821 v Mariánských Lázních, kam Goethe zavítal na doporučení svých přátel, Prof. Berendse a Prof. Dittricha.¹²⁸

Ulrika, tehdy jí bylo sedmnáct let, trávila tento rok se svou matkou a sestrami také v Mariánských Lázních. Navíc měli i s Goethem, tehdy mu bylo sedmdesát let, společnou střechu nad hlavou. Oba byli ubytovaní v Klebelsbergově paláci u přítele Ulričiny matky, hraběte Františka Josefa Klebelsberga.¹²⁹

Ulrika se právě vrátila z francouzského penzionátu ve Štrasburku a byla plna očekávání z nadcházející lázeňské sezóny. Osoba a hlavně postavení Goetha jí příliš neříkala. Musela prý být dokonce svou matkou poučena, aby věděla s jak velkou legendou má vlastně tu čest, a jakého privilegia se jí v jeho přítomnosti dostává.¹³⁰

Goethe, Ulrika i její sestry se po celý pobyt neustále setkávají a dělají si navzájem společnost. Ulrika doprovází Goetha na jeho ranních procházkách. Goethe se zas na

---

¹²⁶Johann von Brösigke (1765 - 1841) - svobodný pán, Ulričin dědeček.

¹²⁷UHRBACH, P., *Goethes Fräulein in Böhmen. Ulrike von Levetzow*. 1. vyd. Beucha: Sax-Verlag, 2009, s. 22.

¹²⁸NEUPAUER, E., ed. a ERNSTOVÁ, D., ed. *Tradice a současnost: týdny J. W. Goetha v Mariánských Lázních: výroční sešit 1999-2009 = Tradition und Gegenwart: Zehn Jahre der Goethe-Woche in Marienbad: Denkschrift 1999-2009*. Mariánské Lázně: E. Neupauer, 2009, s. 45

¹²⁹URZIDIL, J., *Goethe v Čechách*. 1. vyd. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009, s. 143.

¹³⁰Tamtéž, s. 143.

oplátku účastnil nejrůznějších společenských her, aby se v nepříznivém počasí zabavili. Jsou si vzájemně prospěšní. Ulrika překypovala energií, která Goetha dobýjela a Goethe se snažil Ulriku učit mineralogii a rozšířit okruh jejích literárních znalostí. Například jí i věnoval výtisk románu *Viléma Meistra Léta tovaryšská*.¹³¹

O mladičké Ulrice se dokonce několikrát Goethe zmínil i v dopisech, jež jsou adresované jeho rodině. Zprvopočátku tomu rodina nevěnovala pozornost, ale když se zmínky o mladé baronese neustále opakovaly a nabíraly na intenzitě, začínají být členové rodiny znepokojeni. Důvodem byl převážně strach o dědictví a z výsměchu, který by mohl být adresován na věk obou zmiňovaných.¹³²

První zmínku o Goethových hlubších citech zaznamenala matka Ulriky, Amalie. Goethe se jí při svém pobytu v Mariánských Lázních roku 1822 zmínil, že k Ulrice chová velkou a otcovskou lásku. Navíc padla mimoděk i zmínka o přání mít ještě syna. Žádný další rozhovor na toto téma již neproběhl, a proto své znepokojení mohla Amalie odložit do pozadí.¹³³

Poslední pobyt v Mariánských Lázních, který se uskutečnil v létě roku 1823, se nesl ve znamení radosti a znovunalezené síly k životu. „*Nic nevyvolá takovou životaschopnost jako zdolaná smrtelná nemoc. S nespoutaností vítěze otevírá v novém létu své srdce životu. Ten život nese jméno Ulrika. Ulrika, „na níž bylo všechno krásnější než na jejích sestřích“.* Ulrika, *na níž je podstatná i sebemenší drobnost*¹³⁴. Ulrika, „*nejmilejší z nejmilejších*“, *vzor všech ctností, dobrá, veselá, vyrovnaná, skromná.*“¹³⁵

Svůj poslední pobyt Goethe netrávil jako obvykle v Klebelsbergově paláci, ale jelikož přenechal své pokoje Karlu Augustovi, ubytoval se v nedalekém domě u „Zlatého

---

¹³¹ DITBERTOVÁ, E, ed. *Johann Wolfgang Goethe a Čechy = Johann Wolfgang Goethe und Böhmen*. 1. vyd. Cheb: Krajské muzeum Cheb, 2004, str. 11.

¹³² URZIDIL, J., *Goethe v Čechách*. 1. vyd. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009, s. 145.

¹³³ Tamtéž, s. 147.

¹³⁴ Mezi drobnosti jsou například řazeny Ulričiny šaty. Obzvláště se zmiňuje o kostkovaných šatech z pravé skotské látky, které mladé baronese Ulrice dle Goethova názoru neuvěřitelně slušely. Goethe se o nich zmiňuje v souvislosti s Ulričiným náhlým odjezdem z Mariánských Lázní.

¹³⁵ URZIDIL, J., *Goethe v Čechách*. 1. vyd. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009, s. 149.

hroznu“. Ubytování je příjemné, přesto mu chybí každodenní blízká společnost Ulriky.¹³⁶

Aby co možná nejčastěji Ulriku potkával, zapojil se do víru společenského života. Snažil se být všude tam, kde byla i Ulrika. *„Dívce se dvoří se zápalom mladého milence. Denně jí posílá květiny, kupuje perníky a sladkosti. O nejjemnější vídeňskou čokoládu si píše Grünerovi do Chebu. Když krabička dorazí, opatří ji veršem.*

*Záhadno není forem se hned vzdát,
Když pod obojí můžeš přijímat.“¹³⁷*

Těmito verši narážel na společné chvíle s Ulrikou, kdy se rozprávěli o *Husitských válkách* od Zacharia Theobalda.

Tyto verše však nebyly jediné. Mezi roky 1822-23 vznikly i následující verše, které se jak uvádí Emil Staiger ve výročním vydání Goethových děl nakladatelství Artemis, také vztahují k Ulrice.

*„Sám sobě moci uniknout!
Míra je naplněna.
Proč opájím se vidinou
A štvu se, kam se nemá?*

*Kdo uzdraví mne? Smilování!
Té bolesti! Kdo utiší ji?
Jako když zmije, kterou zraní,
se v hloubi mého srdce svíjí!“¹³⁸*

K samotnému průběhu „námluv“ se ve svých vzpomínkách vracela i Ulrika: *“...Baronka Ulrika sepsala na konci života své vzpomínky, jejichž originál se nedochoval. Německy píšící autoři Adolf Kirschner a August Suer je ovšem ve svých*

---

¹³⁶ŠAMBERGER, Z., *Goethe v českých lázních*. Plzeň: Státní oblastní archiv, 1997, s. 151.

¹³⁷URZIDIL, J., *Goethe v Čechách*. 1. vyd. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009, s. 150.

¹³⁸Tamtéž, s. 151.

knihách citují. A. Kirschner v knize „Vzpomínky na Goethovu Ulriku a rodinu von Levetzow-Rauch“, kterou sepsal na základě Ulričiných vzpomínek, její korespondence a svědectví její poslední služebné, cituje: „Goethe se mi velmi věnoval, každé ráno mne brávil sebou na procházky. Pokud jsem odmítla, donesl mi květiny. Rád mne spravoval o poučných věcech, i přesto že jsem o kameny, které pozoroval, nejevila zájem. Také večer seděl hodiny na lavičce před našimi dveřmi, kde mi o rozličných věcech vyprávěl...“¹³⁹

Poslední událost, která měla nasvědčovat faktu, že Goethe se chce opět oženit, byla jeho konzultace se svým lékařem, kdy probírali fyzické aspekty Goethových možností při případném sňatku. Konzultace s Dr. Rehbeinem skončila bez jakýchkoliv námitek a pak se Goethe rozhodl vyjádřit.¹⁴⁰

Proto tedy celý mlhou opředený vztah vyvrážděného Goetha a mladičké krásné Ulriky vyvrcholil žádostí o ruku. Tuto žádost přednesl Ulričině matce sám výmarský velkovévoda Karel August. Byl oděn do slavnostního fraku, jenž byl pokryt řády a navíc společně se žádostí byly předneseny i další výhodné podmínky, které měly usnadnit rozhodnutí.¹⁴¹

Jelikož bylo vidět, že výmarskému vévodovi opravdu záleží na kladné odpovědi mladé Ulriky, neodvážila se Ulričina matka jakkoli odpovědět a ponechala si čas na rozmyšlenou, aby mohla zvážit všechna pro a proti. Poté, co se rozhodly zamítavě, raději bez jediného slova opustily Mariánské Lázně a zamířily do Karlových Varů.¹⁴²

Ve chvíli, kdy se Ulrika vrátila k této žádosti ve vzpomínkách, praví, že Goethovu žádost tehdy sama odmítla. Důvodem prý bylo její mládí a nepřipravenost na

---

¹³⁹NEUPAUER, E., ed. a ERNSTOVÁ, D., ed. *Tradice a současnost: týdny J. W. Goetha v Mariánských Lázních: výroční sešit 1999-2009 = Tradition und Gegenwart: Zehn Jahre der Goethe-Woche in Marienbad: Denkschrift 1999-2009*. Mariánské Lázně: E. Neupauer, 2009, s. 51.

¹⁴⁰URZIDIL, J., *Goethe v Čechách*. 1. vyd. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009, s. 153

¹⁴¹Tamtéž, s. 155. Matce Amalii von Levetzow přislíbil velkovévoda trvalé místo u dvora a pro celou rodinu plynoucí rentu ve výši 10 000 tolarů.

¹⁴²Tamtéž, s. 158.

manželský svazek. Dále vzpomíná: „Goethe sám o tom se mnou ani s mou matkou nikdy nemluvil. A když mne nazýval svou milou, pak svou milou dceruškou.“¹⁴³

Některé romantické legendy dokonce jako důvod, proč žádost nepřijala, uváděly matčinu žárlivost, kterou pociťovala ke své dceři. Tato tvrzení však neměla žádné podložené odůvodnění.

Ulrika se v budoucnosti ke svému vztahu ke Goethovi nijak blíže nevyjadřovala. Tj. podloženo závěrečnou větou, kterou ve své knize cituje E. Neupauera a která původně pochází z knihy A. Kirschnera: „*Mohla bych ještě mnohé o tomto období vyprávět, ale myslím si, že stačí, abych vše to vybájené, co kdy o tom bylo napsáno, popřela: neboť nešlo o žádný milostný poměr...*“¹⁴⁴

4.1 Mariánsko-lázeňská elegie

Goethe během svých pobytů v západních Čechách vytvořil mnoho veršů různé literární a umělecké hodnoty, které věnoval osobám z kruhu svých přátel i lázeňskému městu a jeho okolí.¹⁴⁵ Jednalo se o různé drobné veršičky vepsané do památníků a o jednu opravdu významnou báseň *Mariánsko-lázeňská elegie*.

Tato báseň vyšla roku 1827 jako prostřední díl cyklu *Trilogie vášně*. Báseň sama však vznikla v roce 1823 pod vlivem nenaplněné Goethovy touhy k mladičce Ulrice von Levetzow, která zrovna v té době prostřednictvím své matky odmítla Goethovu žádost o ruku. Údajně proto, že si myslela, že J. W. Goethovi nemůže být nijak prospěšná. Neměla tedy pádný důvod k sňatku.¹⁴⁶

Jak blízko nepravdě byla Ulričina myšlenka dokazují následující úryvky z Mariánsko-lázeňské elegie.

---

¹⁴³NEUPAUER, E., ed. a ERNSTOVÁ, D., ed. *Tradice a současnost: týdny J. W. Goetha v Mariánských Lázních: výroční sešit 1999-2009 = Tradition und Gegenwart: Zehn Jahre der Goethe-Woche in Marienbad: Denkschrift 1999-2009*. Mariánské Lázně: E. Neupauer, 2009, s. 52.

¹⁴⁴Tamtéž, s. 52.

¹⁴⁵WAJS, M., *Westböhmen in Goethes Leben, Werk und Wirken: zur 140. Wiederkehr des Todestages von J. W. Goethe (+22.3.1832)*. 1. vyd. V Plzni: Západočeské nakladatelství, 1972, s. 34.

¹⁴⁶DITBERTOVÁ, E., ed. *Johann Wolfgang Goethe a Čechy = Johann Wolfgang Goethe und Böhmen*. 1. vyd. Cheb: Krajské muzeum Cheb, 2004, str. 12.

„...“

*Vždyť nedoved jsem milovat už ani,
ba pohas ve mně pud, být milovánu;
s ní vrátilo se náhlé odhodlání,
a žízeň po činech, ruch nových plánů:
jak obrozující je lásky síla,
má duše nejněžněji ucítila.*

*To bylo její dílo! – Stesk se kladl
mdlou, dusnou tíží na ducha i tělo,
zrak zchvácen podobami hrůz, mi chřadl,
co srdce, prázdňem zpustošené zelo;
tu naděj nad známým se mihla prahem:
a ona zjevila se v slunci drahém.*

...¹⁴⁷

První verše jsou obrazem Goethovova „znovuzrození“ jako muže, který zjišťuje, že není ještě na samém sklonku života, který již nemá smysl. Ba naopak. Opět se v něm probouzí chuť k životu. Chuť prožít novou etapu díky tomu, co pociťuje k mladičké Ulrice.

Hned další odstavec ukazuje osamělost a žal, který Goetha až do setkání s Ulrikou pohlcoval. Její blízkost a klidná povaha mu vnáší do života nové odhodlání. Přestože je Goethe o mnoho desetiletí starší než sama Ulrika, vrhá se do víru společenského života jako kdysi za mlada. Jeho zdravotní neduhy jako by byly každý den dál a zas o něco dál, zatímco jeho srdce poletuje na křídlech právě objevené lásky. Jediným pro co v tuto chvíli žije, jsou okamžiky, kdy se ohřívá o paprsky, které dle jeho slov září z Ulričiny společnosti.¹⁴⁸

Celá elegie končí následujícími slovy: „...“

*Mně ztracen svět, já v sobě ztracen hynu,
já, jenž býval bohů miláčkem;
mne bozi svedli: skříňku Pandořinu*

¹⁴⁷GOETHE, J. W., *Mariánsko-lázeňská elegie*, (Přel. O. Fischer).

¹⁴⁸URZIDIL, J., *Goethe v Čechách*. 1. vyd. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009, s. 152.

*mi dali, slastmi bohatou i zlem;
k rtům přitiskli mne opojivých darů
a rvou mne pryč – vstříc rvou mne mému zmaru.*¹⁴⁹

Z těchto posledních veršů jasně plyne Goethův smutek, protože je mu jasné, že se již nikdy nebude vyhřívat v teple Ulričiny společnosti, tak jak si pln planých nadějí představoval.

První odhalení *Elegie z Mariánských Lázní* Eckermannovi proběhla až 27. října 1823. Do té doby se o této básni vedly spíše jen tajuplné zvěsti a dohady.¹⁵⁰ Nahlédnutí v Eckermanovi probudilo mnoho pocitů, které v té chvíli Goethe nechtěl rozebírat. Opravdová rozprava k této básni mezi nimi proběhla až 14. listopadu 1823, kdy se Goethe vrátil ve vzpomínkách do Mariánských Lázní.¹⁵¹ A poté ještě jednou 16. listopadu téhož roku, kdy se Eckermann k básni vyjádřil následujícími slovy: „... *mladistvý žár lásky, mírněný mravní výší starcovou, to se mi obecně zdálo být charakterem, prostupujícím celou báseň.*“ Také se vyjádřil, že v básni cítí vliv Byrona, což sám Goethe nepopírá. A navíc se k básni sám vyjadřuje následovně: „*Vidíte plod svrchovaně vášnivého stavu, když jsem byl v jeho zajetí, za nic na světě bych jej nebyl chtěl postrádat, a teď bych do něho zase nechtěl za žádnou cenu znovu upadnout. Psal jsem tu báseň ihned, jakmile jsem vyjel z Mariánských Lázní a dokud ve mně byl ještě zplna a svěže cit oněch prožitků. Ráno v osm hodin jsem na první stanici napsal strofu, a tak jsem básnil ve voze dál a stanice po stanici jsem si vždy zapsal, co vytvořila paměť, takže to večer stálo hotové na papíře. Má to proto jistou bezprostřednost a je to jako ulito z jednoho kusu, což je snad celku na prospěch.*“
...¹⁵²

Mariánsko-lázeňská elegie je poslední souhrn milostných veršů, které vyšly z pera slavného básníka. Poté, co se naposledy rozloučil s milovanou Ulrikou v Karlových Varech, již nedostal další příležitost prožít cit, který ho v průběhu celého života

¹⁴⁹GOETHE, J. W., *Mariánsko-lázeňská elegie*, (Přel. O. Fischer).

¹⁵⁰ECKERMANN, J. P.. *Rozhovory s Goethem*. Vyd. 2., (V Československém spisovateli 1.). Praha: Československý spisovatel, 1960, s. 47.

¹⁵¹Zde lze též ECKERMANN, J. P.. *Rozhovory s Goethem*. Vyd. 2., (V Československém spisovateli 1.). Praha: Československý spisovatel, 1960, s. 57.

¹⁵²ECKERMANN, J. P.. *Rozhovory s Goethem*. Vyd. 2., (V Československém spisovateli 1.). Praha: Československý spisovatel, 1960, s. 59-60.

provázel a inspiroval. Vnější překážky a váhavé chování samotné Ulriky donutily ho upustit od jeho plánů na nový sňatek. Své prudké rozechvění z této poslední lásky svého života vložil do Elegie z Mariánských Lázní. V této básni se mu zdařilo spojit osobní přání, naděje a touhy s vírou v božské jádro v člověku.¹⁵³

Goethův vztah k lásce připomíná jeho poselství: „ *Láska nesvazuje, láska tvoří a to je více.*“¹⁵⁴

---

¹⁵³BOERNER, P. *Goethe*. Olomouc: Votobia, 1996, s. 105.

¹⁵⁴NEUPAUER, E., ed. a ERNSTOVÁ, D., ed. *Tradice a současnost: týdny J. W. Goetha v Mariánských Lázních: výroční sešit 1999-2009 = Tradition und Gegenwart: Zehn Jahre der Goethe-Woche in Marienbad: Denkschrift 1999-2009*. Mariánské Lázně: E. Neupauer, 2009, s. 43.

Závěr

„Goethe je kulturní veřejnosti znám coby vynikající literát, jeden z vrcholů německého idealismu v literatuře i v myšlení, autor Fausta; zasvěcenějším pak rovněž jako botanik, mineralog apod.; tedy jistě člověk všestranný. Nicméně Goethovy názory na poznání a možnosti poznání vůbec nejsou natolik známé, byť tvoří jádro, tj. základní metodologický moment pro správné uchopení jeho universalistického ducha a celkovou reflexi jeho mnohostranného díla. Goethe byl určitě jedním z posledních, ne-li posledním z univerzálních duchů co dosvědčuje šíře jeho odborného a kulturního rozhledu.“¹⁵⁵

I proto bylo cílem této bakalářské práce poukázat na život básníka a státníka J. W. Goetha. Vytvořit jakýsi krátký souhrn životních událostí, jež formulovaly tuto všestrannou osobu. Kromě života samotného byly dopodrobna představeny všechny Goethovy cesty do Mariánských Lázní od roku 1820 až do roku 1823. Také bylo v krátkosti představeno společenské klima v právě vznikajících Mariánských Lázních, včetně všech hlavních zakladatelů, stavitelů či dalších významných představitelů, jejichž zásluhy jsou v dnešní době zcela opomíjeny. Proto nikdy neuškodí je touto cestou opětovně připomenout.

Během psaní práce jsem také zjistila, že k danému tématu je k dostupnosti poměrně dostatek literatury, neboť Goethe patří díky své osobnosti mezi velice oblíbené postavy dějin. Značná část literatury pojednávající o uvedeném tématu je však psaná německy a českého překladu se zatím nedočkala. Při psaní jsem také byla překvapena například tím, že autoři jako Friedenthal a Boerner, kteří se zaměřují ve své knize hlavně na Goethův život, nabízejí čtenáři dva zcela odlišné pohledy na život jednoho člověka. Zatímco v knize Friedenthala jsou popisovány spíše Goethovy životní neúspěchy a překážky, v knize Boernera jsou tyto skutečnosti úplně vypuštěny nebo ukázány v mnohem lepším světle.

---

¹⁵⁵NEUPAUER, Eduard, ed. a ERNSTOVÁ, Dagmar, ed. *Tradice a současnost: týdny J.W. Goetha v Mariánských Lázních: výroční sešit 1999-2009 = Tradition und Gegenwart: Zehn Jahre der Goethe-Woche in Marienbad: Denkschrift 1999-2009*. Mariánské Lázně: E. Neupauer, 2009, s. 23.

I Mariánské Lázně si připomínají Goetha jako velmi významnou historickou postavu s hlavně kladnými zásluhami, která díky své podpoře při zakládání města v mnoha ohledech pomohla propagovat začátky lázní nejen svou přítomností jakožto významného státníka a slavného básníka, ale i slovním doporučením (např. doporučil Goethe pobyt v Mariánských Lázních velkovévodovi Karlu Augustovi, jak se již zmiňují ve třetí kapitole). Proto jako projev úcty a díky můžeme v Mariánských Lázních nalézt Goethovo náměstí, které je situované nedaleko zpívající kolonády. Přímo na náměstí je i Goethovo městské muzeum a Goethova socha. Nedaleko od náměstí je pak i Goethovo odpočívadlo. Na cestě směrem k Teplé ve vesnici Závišín je dle jeho odkazu pojmenován nedávno zrekonstruovaný hotel Goethe.

Resümee

Diese Bachelorarbeit mit dem Titel J. W. Goethe und Marienbad widmet sich zuerst dem berühmten Dichter und Staatsmann J. W. Goethe als Menschen. Es wird ein Einblick in sein Leben geboten, von seiner Geburt, über seine schwere Jugend, erfolgreichen literarischen Weg und Staatskarriere und zuletzt auch das Ende seines Lebens.

Im weiteren Teil dieser Arbeit werden grundlegende Meilensteine Goethes Lebens beschrieben, hingewiesen wird auch auf die Landschaft und Stadt, in die sich Goethe an der Neige seines Lebens so verliebte. Hiermit ist die Kurstadt Marienbad gemeint. Goethe lernte diese Kurstadt in einer Zeit kennen, in welcher die Stadt ihren größten Aufschwung erlebte. Er war begeistert von der Atmosphäre der wachsenden und wohlhabenden Stadt, es erfüllte ihn mit neuer Lebensfreude, es war einer der Gründe, warum er auch in den folgenden Jahren gerne hierher zurückkehrte. In dieser Arbeit widme ich mich jedem seiner Besuche detailliert.

Goethes Interesse an dieser sich rasch entwickelnden Stadt war nicht nur mit den Heilbehandlungen und der Landschaft in der Umgebung verbunden, sondern auch mit der Persönlichkeit der jungen Baroness Ulrike von Levetzow. Ihrer allmählichen Annäherung ist auch eines der vier Kapitel in dieser Arbeit gewidmet. Die anfangs unschuldige Bekanntschaft wurde zu Goethes letzter großen, Liebe seines Lebens. Dank dieser Liebe entstand eines von Goethes Werken, das eng mit Marienbad verbunden ist - die Marienbader Elegie.

Weiter widmet sich diese Arbeit bedeutenden Persönlichkeiten, die sich gemeinsam mit Goethe am Aufschwung dieser Kurstadt beteiligten, einer Kurstadt, die bis heute zu einem der meistbesuchten Orte der Tschechischen Republik gehört.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BOERNER, Peter. *Goethe*. Olomouc: Votobia, 1996. 167 s., [16] s. portréty. Malé monografie; sv. 10. ISBN 80-7198-085-4.

BRANDL, Benedikt., *Goethes Aufenthalt in Böhmen*. Druck Egerland: Marienbad 1925, s. 283-318.

CIESLAR, Jiří., Jak Goethe viděl. In: *Kritický sborník*. (literatur – jazyk – filosofie). 1/XVII, Imprimatur 1997, s. 22-39. ISBN 0862-819X

DITBERTOVÁ, Eva, ed. *Johann Wolfgang Goethe a Čechy = Johann Wolfgang Goethe und Böhmen*. 1. vyd. Cheb: Krajské muzeum Cheb, 2004. 64 s. ISBN 80-85018-43-8.

ECKERMANN, Johann Peter. *Rozhovory s Goethem*. Vyd. 2., (V Československém spisovateli 1.). Praha: Československý spisovatel, 1960. 709 s.

FRIEDENTHAL, Richard. *Goethe: jeho život a jeho doba*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1973. 735 s., [28] s. obr. příl. Život a umění; sv. 32.

GOETHE, J. W., *Mariánsko-lázeňská elegie*, (Přel. O. Fischer).

Eduard von der Bellen (ed.). *Goethes Briefe 6*, Stuttgart, 1913.

KŘIVSKÝ, Petr, KVAČEK, Robert a SKŘIVAN, Aleš. *Věk starý a nový: dějiny, kultura, život Evropy v 17. a 18. století: pro čtenáře od 13 let*. 2. vyd. Praha: Albatros, 1987. 436 s.

LUDWIG, Emil. *Goethe. I*. V Praze: Melantrich, 1932. 354, [I] s. Historica; sv. 3.

LUDWIG, Emil. *Goethe. II*. V Praze: Melantrich, 1932. 428, [I] s. Historica; sv. 4.

NEUPAUER, Eduard, ed. a ERNSTOVÁ, Dagmar, ed. *Tradice a současnost: týdny J. W. Goetha v Mariánských Lázních: výroční sešit 1999-2009 = Tradition und*

Gegenwart: Zehn Jahre der Goethe-Woche in Marienbad: Denkschrift 1999-2009.
Mariánské Lázně: E. Neupauer, 2009. 92 s. ISBN 978-80-254-4706-2.

SCHMID, Günther., *Goethe und die Naturwissenschaften*, Herausgegeben im Namen der Kaiserlich Leopoldinisch-Carolinisch Deutschen Akademie der Naturforscher von Emil Abderhalten. Halle (Saale) 1940. 620 s.

ŠAMBERGER, Zdeněk. *Goethe v českých lázních*. Plzeň: Státní oblastní archiv, 1997. s. 115-163. ISBN 80-238-2994-7.

UHRBACH, Peter, *Goethes Fräulein in Böhmen. Ulrike von Levetzow*. Beucha: Sax-Verlag 2009. 175 s. ISBN 978-3-86729-050-0

URZIDIL, Johannes. *Goethe v Čechách*. 1. vyd. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009. 504 s. ISBN 978-80-87053-37-9.

VACHKOVÁ, O., J. W. Goethe a přírodověda v západočeských lázních. In: *Teorie a dějiny vědy a techniky*. Sborník příspěvků z VI. doktorandské konference. Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni: Plzeň 2009, s. 85-100.
ISBN 978-80-7043-846-6

WAJS, Miloslav. *České literární Karlovarsko. 1. díl, Od r. 1500 do konce 19. století*. Plzeň: Kraj. pedagog. ústav, 1972. 140 s.

WAJS, Miloslav. *Westböhmen in Goethes Leben, Werk und Wirken: zur 140. Wiederkehr des Todestages von J.W. Goethe (+22.3.1832)*. 1. vyd. V Plzni: Západočeské nakladatelství, 1972. 63 s., [8] s. obr. příl.

Seznam příloh

1. Goethův otec Johann Caspar Goethe
2. Johann Wolfgang von Goethe
3. Klebelsbergův palác v Mariánských Lázních
4. Ulrika von Levetzow
5. Ulrika se svou rodinou
6. Goethův rukopis: „Elegie z Mariánských Lázní“
7. Ukázka z Goethovy tvorby

Přílohy

Příloha č. 1

Johann Caspar Goethe

Ukázka knihy

FRIEDENTHAL, R., Goethe.

Jeho život a jeho doba,

příloha mezi s. 80-81

Příloha č. 2

Johann Wolfgang von Goethe

Ukázka u knihy URZDIL, J., Goethe v

Čechách, portrét z titulní strany

Příloha č.3

Klebelsbergův palác. Zde se Goethe několikrát ubytoval a seznámil s Ulrikou.

Ukázka z knihy UHRBACH, P., *Goethes Fräulein in Böhmen*. Ulrike von Levetzow, s. 51.

Příloha č. 4

Ulrika von Levetzow

v 17-ti letech.

Ukázka z knihy LUDWIG, E., *Goethe II.*, přel. J. Münzer, portrét mezi s. 200 - 201.

Příloha č. 5

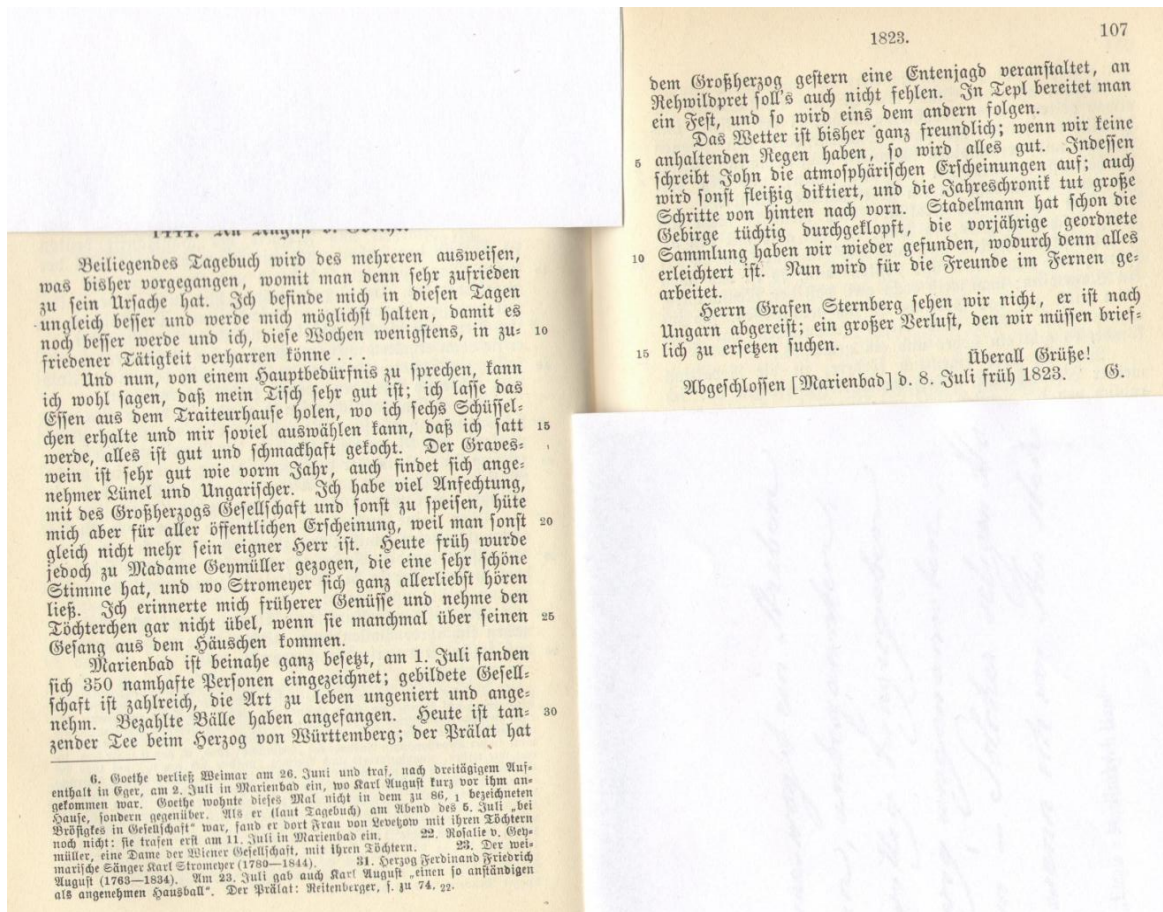
Portrét mladé baronesy Ulriky (dívka s kytarou), její matky Amalie a sester Berty (vlevo) a Amélie (vpravo).

Ukázka z knihy URBACH, P., Goethes Fräulein in Böhmen. Ulrike von Levetzow, s. 89

In unserm Busens Keine wagt ein Streben
Sich einem höhern, reiner, unbekanntem,
Aus Dankbarkeit freywillig hinzugeben
Enträthselnd sich den ewig ungenannten,
Wir heißen's: fromm seyn - Solcher seligen Höhe
Fühlt ich mich theilhaft wenn ich vor Ihn stehe

Příloha č. 6

Rukopis 75 letého Goetha: „Elegie z Mariánských Lázní“ Ukázka z knihy LUDWIG, E.,
Goethe II., přel. J. Münzer, ukázka za s. 414

Příloha č. 7

Jeden z dopisů psaný v německém jazyce, který Goethe napsal při svém posledním pobytu v Mariánských Lázních

Ukázka z knihy Eduard von der Bellen., *Goethes Briefe* 6. s. 106-107